

De wonderbaarlijke avonturen van Bartje Kokliko. Deel 2

Johan Fabricius

bron

Johan Fabricius, *De wonderbaarlijke avonturen van Bartje Kokliko. Deel 2*. De erven de wed. J. van Nelle, Rotterdam 1930

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/fabr005wond03_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Met meneer Vaalstaart door duistere rioolgangen.

J.F.

IX. Bartje wil een boek over zichzelf schrijven. 't Betooverde tuintje.

DEN volgenden middag lokte juffrouw Marleentje haar Bartje met 'n geheimzinnig gebaar bij zich en haalde uit de muurkast in de achterkamer 'n klein, groen boompje te voorschijn, dat op 'n groen voetstuk stond vastgetimmerd en met glinsterende sneeuw was overdekt.

Ja, maar hoe de sneeuw ook glinsterde, - ze was toch niet echt. En ook het Kerstboompje (want dat moest 't voorstellen!) was geen echt boompje: de denne-naalden waren strookjes groen papier, en de stijve, hoekerige takken konden men buigen zooals men wilde, want ze waren van ijzerdraad.

Vol trots zette juffrouw Marleentje haar Kerstboompje op tafel en haalde uit dezelfde kast 'n doos, waarin kleurige bollen, lantarentjes en klokjes, kaarsjes en kaarse-klemmers lagen.

‘Nou, wat zeg je d'r wel van?’ vroeg ze, op Bartje's lof wachtend. ‘Is 't geen lief boompje? En nu is het nog niet eens opgetuigd! Ik zal 'm eerst even afstoffen, want hij heeft 't heele jaar in de kast gestaan... Je zult 's kijken wat 'n mooi gezicht dat is, Bartje, als alles eraan hangt en de kaarsjes branden, en we doen de lamp uit en zingen samen van

Stille nacht, heilige nacht! Juffrouw Lotje komt ook, - die heeft thuis geen Kerstboom. Katrien was anders natuurlijk ook gekomen, maar nu zal ze wel wegblijven.'

'Wat mij betreft hoe langer hoe liever,' zei Bartje, die bij het opsieren van den Kerstboom de behulpzame hand bood. 'Leert u me dat liedje dan eens? Is 't erg moeilijk?'

'Heelemaal niet!' verzekerde juffrouw Marleentje. 'Hoor maar eens:

Stille nacht, Heilige nacht,
Davids Zoon, lang verwacht,
Die tot God ons terugbrengen zal,
Wordt geboren in Bethlehems stal...'

Bartje zong het tot juffrouw Marleentje's tevredenheid dadelijk zonder fouten na, - maar hoe mooi ons Kerstlied is, daar voelde hij niets van.

Toen het boompje opgesierd was en alles zoo verdeeld was, dat het niet om kon vallen (het stond wat wankel), kende Bartje zijn lesje van buiten en zong alle drie liedjes vlot achter elkaar aan.

'En wat zeg je er *nu* van?' vroeg juffrouw Marleentje trotsch. 'Weet je, zoo'n boompje koop je kant en klaar en je bent er voorgoed mee uit den brand. Anders moet je elk jaar weer 'n nieuwe hebben, en als Kerstmis voorbij is, weet je nooit waar je met den rommel heenmoet; ze naalden ook zoo uit, je heele karpel ligt vol, - dat alles heb je van deze boompjes niet. Ze zijn dan ook duurder!'

'Eén ding is zeker,' zei Bartje, 'deze Kerstboom verveelt me er tenminste niet mee, dat hij de aller-aller-aller mooiste is! Dat schijnt bij levende Kerstboomen 'n familie-kwaal te zijn!'

Inderdaad, dit boompje had geen stem om mee te spreken. Het kon niet kreunen wanneer 'n kaarsje z'n takken schroeide; het kon geen hars schreien, niet pralen, dat het - alvorens te sterven - tenminste éénmaal in z'n leven de aller-aller-aller mooiste was geweest...

Bij z'n laatste opmerking bedacht Bartje weer hoeveel hij sinds zijn vlucht uit het bosch al beleefd had. En na 'n oogenblik peinzend

voor zich uitgekeken te hebben, vroeg hij om papier, pen en inkt.

‘Ik wil 'n boek schrijven!’ verklaarde hij toen juffrouw Marleentje hem verbaasd aankeek.

‘'n Boek schrijven...?! Waarover dan, m'n beste jongen?’

‘Over mezelf en over de menschen,’ antwoordde Bartje gewichtig.

‘Ook over mij??’

Bartje knikte. ‘Over u en over Lotje, en over 'n zeker iemand, die vogels doodmaakt om ze op d'r hoed te zetten, over den man van de hondekar, over 'n dommen kerel op 'n arre-slee en over 'n lief meisje, dat graag naar de stad wilde. Over Mimi 'r valsche natuur, over Lorre en z'n snavel, over Kerstboomen en nog veel meer en in de eerste plaats zooals ik zei: over mezelf. Het boek zal alles in de schaduw stellen wat er tot nu toe geschreven is, - brengt u me nou maar wat ik gevraagd heb.’

‘Je zult 't hebben!’ riep juffrouw Marleentje in vervoering uit. ‘In jou steekt wat, dat heb ik dadelijk wel gezien! En over Katrien schrijf je dan maar...’

‘Dat zal ik zelf wel zien wat ik over Katrien schrijf,’ sneed Bartje gewichtig af.

En 'n uur later, tegen de schemering, zat Bartje voor het raam, dat op het achtertuintje uitzag, en nam zich voor, zijn ervaringen daar in het schrift, dat voor hem lag, eens keurig te boek te stellen. Het eerst schreef hij de titels boven de hoofdstukken neer en keek er met genoeg naar:

De beste Manier om zich een kat van 't lijf te houden!

Op welke wijze de menschen hun haarkrul bevorderen!

De ijdelheid van Kerstboomen.

Hoe men verhindert, dat men bij 'n bocht uit 'n arreslee rolt!

Hoe men zich op 'n hondekar werkt!

Het voordeel van nagemaakte, steeds durende Kerstboomen.

De wartaal van papegaaien, en hoe zij 'n ei pellen.

Hoe men zich op 'n theevisite gedraagt!

Het geheim van het klokopwinden eindelijk geheel ontsluit!
 Wat er op 'n kabouter van mijn voorkomen geboden werd!
 Waarom men op theevisite soms den hoed ophoudt!

Na eenig peinzen schreef hij buiten op het schrift met mooie, ronde letters:

DE WONDERBAARLIJKE, ZEER LEZENSWAARDIGE AVONTUREN VAN
 BARTJE KOKLIKO, DEN ONDERNEMENDEN KABOUTER, DIE ER NIET VOOR
 TERUGSCHRIKTE, HET VEILIG TEHUIS TE VERLATEN, TEN EINDE VAN DE
 MENSCHEN EN HUN WERELD KENNIS TE NEMEN, EN DAAR OOK SPOEDIG
 GEHEEL IN SLAAGDE!

Die titel mocht er wezen, vond Bartje zelf, en was voor 'n zoo belangrijk boek ook zeker niet te lang uitgevallen. Hij liet nu, vóór hij begon te schrijven, nog een heele bladzij open, omdat zooiets deftig stond en er blijk van gaf, dat het den schrijver heusch niet op 'n bladzij aankwam. En nu pas begon hij aan het eerste hoofdstuk, dat getiteld was:

Het kabouterhuisje onder den hollen eik, dat nog geen mensch gezien heeft.

Want hij wilde bij het begin beginnen en eerst beschrijven hoe hij met de andere kabouters in het huisje onder den hollen eik leefde vóór het verlangen naar de wereld der menschen hem besloep had.

Maar om iets goed te kunnen beschrijven, moet men het zich heel duidelijk voor oogen halen, en dat ging maar niet zoo dadelijk, want Bartje had tusschen de vier muren van juffrouw Marleentje's kamer het bosch al bijna vergeten.

Op zijn pen zuigend, zooals boekenschrijvers doen, keek hij eerst naar Mimi, die hem uit 'n hoek van de kamer heimelijk bespiedde. Haar blik was er niet vriendelijker op geworden sinds ze voor Bartje van juffrouw Lotje's schoot had moeten wijken. Ze durfde hem niet meer opnieuw aan te vallen, maar als blikken konden dooden, - Mimi's blikken uit haar schelgele oogen hadden het hem gedaan!

Neen, van Mimi hoefde Bartje geen steun voor zijn boek te verwachten, en verward door den haat uit haar oogen wendde hij den blik weer af en moest even op zijn bladzij kijken om te zien waarover het eerste hoofdstuk nog maar weer ging. Oh ja, over het bosch en over het kabouterhuisje onder den hollen eik...

Hij staarde naar buiten, naar het tuintje achter het huis. Eigenlijk voor het eerst: hij had er nog niet goed op gelet. En och, het tuintje verdiende ook geen bijzondere aandacht; het verschilde in niets van vele andere stadstuintjes, die óók weinig licht en lucht krijgen. Het was stijf en vierkant met 'n rechthoekig grintpaadje om 'n perk met 'n stokroos. Langs de schutting stonden heesters, in den eenen hoek 'n sering, in den anderen 'n goudenregen. Ja, misschien zou het in 't voorjaar nog wel aardiger zijn dan men zich nu denken kon; misschien zou er dan 'n rand madeliefjes om het grasperk bloeien; de heesters zouden met lichtgroene blaadjes zijn opgesmukt, en tusschen het gras zouden misschien 'n paar sneeuwkllokjes of oranje, witte en paarse krokusjes opduiken.

In den zomer zou de zoete geur der sering en uit het kleine, vierkante tuintje opstijgen, en juffrouw Marleentje zou het raam potdicht houden, omdat ze anders hoofdpijn kreeg. De zon zou dan ook 'n bundel stralen in het kleine, verborgen, vierkante tuintje zenden, juist op den blinkendgelen goudenregen; enkele rozen zouden vroolijk om den stok spelen; 'n vlinder zou zich in het kleine, diep weggedoken, stijve, vierkante tuintje wagen; 'n verdwaalde hommelt zou er honing komen drinken; misschien zou daar tegen dat open stuk schutting dan wel Oost-Indische kers kronkelen met tallooze oranje en bruinroode bloemen tusschen de sterkgroene bladeren. Of in den herfst...

Ja, maar nu was het geen voorjaar, geen zomer, geen herfst, - nu was het winter. Wat kale stammetjes en takken stonden triest tegen de bruingeteerde schutting, en het was of er nooit weer leven komen zou in dat vierkante, lichtlooze tuintje met het rechte grintpaadje om het kale grasperk.

Enkele plekken sneeuw deden nog hun best om het geheel wat

te verlevendigen, maar er lag niet veel. Van de keukendeur liep ook nog 'n bruin paadje, met sintels bestrooid, naar het kolenschuurtje.

Op de plekken sneeuw bleef Bartje's oog rusten. Op de heesters, op de sering en den goudenregenboom was de sneeuw nog ergens in 'n kromming of op 'n vlakliggenden tak achtergebleven, en daardoor kon je ook in de schemering nog zien hoe grillig en vreemd de takken soms van den stam sprongen en hoe pijnlijk-verlangend ze dooreenstrengelden, wringend naar het licht, omhoog, weg uit het kleine tuintje daar in de diepte, waarin alleen 's zomers de zon 'n oogenblikje kon binnengluren.

Neen, met het groote, machtige woud, waarvan Bartje schrijven wilde, had dit schrale tuintje al heel weinig uitstaande. Maar toch kwamen hem de juiste woorden in de pen toen hij lang naar die plekken sneeuw op de kale stammetjes gestaard had. Hij dacht eerst nog eens aan het geroezemoes van de stad en schreef toen den eersten zin van zijn boek neer:

‘Diep... heel diep in het bosch is het zóó stil, dat je elk dood blad kunt hooren vallen. Je kunt het hóóren, wanneer meester Kaalsnavel in den lossen bodem naar eikels wroet, of z'n veeren schudt. Je kunt het hooren, wanneer meneer en mevrouw Knabbelgraag den bast van 'n jongen eik afschillen... in den winter wanneer er verder niets te eten is...’

‘Koekoek!’ riep de klok vijf maal achtereen; het deurtje klapte weer dicht, en krakend zakte het gewicht 'n paar kettingschakeltjes af.

Bartje hoorde het niet.

Juffrouw Marleentje kwam in de achterkamer om voor juffrouw Lotje's ontvangst de kaarsjes van het Kerstboompje aan te steken. Zij liep op de teenen om Bartje niet te storen, maar Lorre krijschte haar opdringerig na.

Bartje hoorde het niet. Hij staarde op zijn blad papier, en het was, of 'n verre, vage, droomerige muziek hem in de ooren ruischte. Langzaam, elk woord doorvoelend, schreef hij op:

‘Beneden onder de boomen kan de wind niet komen, maar boven in de kruinen der oeroude woudreuzen ruischt hij geheimzinnig: het

is 'n vreemde, tooverachtige muziek, waarnaar men soms luisteren moet of men wil of niet...'

Bartje sloot de oogen. Waarom bonsde zijn hart zoo?

Nu drong de dennegeur... de koele, vochtige moslucht tot hier door; hij meende ze in te ademen. Verward opende hij de oogen weer. Was het mogelijk...?! De heesters rondom het vierkante grintpaadje groeiden tot machtig geboomte uit; wild strengelden zich de takken dooreen in hun strijd om licht en lucht. Geweldige woudreuzen werden de sering en de goudenregen. Bartje zag de bruingeteerde schutting niet meer; de huizen aan de overzijde schemerden weg; eindeloos groot werd het bosch daar voor hem, ondoordringbaar diep. En hoor... de wind ruischte zachtjes door de kruinen...!

En daar beneden op het grasveldje?! Daar stond de oude, vertrouwde holle eik, gespleten door den bliksem en sindsdien, in den loop van vele, vele jaren, geheel uitgehold door weer en wind. Wie loerde daar uit de holte?! Wie stak zijn goedig, eerwaardig hoofd eerst voorzichtig naar buiten, streek zich bedachtzaam over den langen grijzen baard en trad daarop uit de holte te voorschijn?

Indien de adem hem niet in de keel gestokt had, zou Bartje geroepen hebben: 'Hoofdman Grijsbaard!!'

Daar stond hoofdman Grijsbaard, streek zich verdrietig over den baard en keek zoekend rond. Hij zuchtte, schudde zorgelijk het hoofd.

'Hoofdman Grijsbaard...!'

Maar de hoofdman hoorde Bartje's kreet niet.

Wat is hij aan 't denken; hij weet zelf zeker niet, dat hij hardop spreekt! dacht juffrouw Marleentje, die juist haar laatste kaarsje aanstak. Maar doordat ze erbij naar Bartje omkeek, schroeide ze per ongeluk even 'n paar papieren strookjes, die de naalden van het Kerstboompje moesten voorstellen. 'n Scherpe brandlucht verspreidde zich dadelijk in de kamer en mengde zich door den geur van het mos en de dennen, welken Bartje in gedachten inademde. Mimi moest ervan niezen.

Bartje keek naar haar om. Zijn blik was verstoord. Hij staarde naar haar, herkende Mimi pas toen hij geheel uit zijn droom ontwaakt

was en zij uit haar liggende houding opstond om 'n hoogen rug tegen hem te zetten.

Toen hij zijn blik weer naar het machtige woud vóór hem wenden wilde, was de betoovering gebroken: hij zag neer op 'n doodsch, vierkant tuintje zooals er zoovele in de stad zijn, met 'n schutting, 'n kolenschuurtje en 'n grintpaadje.

En nu, terwijl Bartje zich voorover bukte, het hoofd in de armen geborgen, en de tranen onweerstaanbaar in zich voelde opkomen, nu wist hij hoe eng de vier wanden van deze kamer waren en hoe weinig hij hier op z'n plaats was. Hij vond het bosch nu opeens niet saai meer; hij voelde hoeveel mooier het leven daar in de groote vrije natuur was dan dit in 'n kamer wonen met 'n poes en 'n opgesloten papegaai.

Hij wist nu opeens alles. Hij wist nu hoe dom en ijdel hij zich gedragen had en hoe hij hier in enkele dagen tijds tot 'n verwend jongetje was geworden, dat met oude juffers thee dronk en naar hun gekwebbel en kwaadsprekerij luisterde alsof er ter wereld niets beters en mooiers was om naar te luisteren. En zóó sloeg deze plotselinge ontdekking hem terneêr, dat hij het eerste oogenblik heelemaal geen uitweg uit zooveel leugens zag en in stilte, over zijn schrift gebogen, schreide, schreide.

'Ringelingeling!' rinkelde de bel en vertelde er als steeds achteraan, dat zij 'n nette, opgepoetste, door-en-door fatsoenlijke koperen bel was.

Daar zou juffrouw Lotje wel zijn.

Bartje hief het hoofd op, staarde met betraande oogen voor zich uit. Toen ineens wist hij wat hem te doen stond; het was of de domme, luide, eigenwijze bel hem over zijn besluiteloosheid had heengeholpen.

Juffrouw Marleentje ging opendoen.

En Bartje liet zich snel van de vensterbank glijden, verborg zich in de schaduw van juffrouw Marleentje's gestalte...

'Aap-aap-aap-aap!' krijschte Lorre hem nog eens voor 't laatst na.

Maar Bartje was al, langs juffrouw Lotje heen, de deur uitgeglipt en holde, zoo hard hij loopen kon, de halfduistere, verlaten straat op.

J.F.

X. Met meneer Vaalstaart door duistere rioolgangen. De roof in de boerderij. Het woonwagenkamp.

ZONDER links of rechts te zien, zonder te weten waarheen, draafde Bartje op z'n korte beentjes langs de straten voort. Eerst de stad uit, toen langs 'n kouden, duisteren landweg met aan beide zijden de kale, wintersche velden. Hij had nog geen levend wezen ontmoet, ook in de stad niet, die op den Kerstavond geheel verlaten scheen. Nu kwam hij aan 'n nieuwe groep huizen, nog doodscher en verlatener, - tenslotte kòn hij niet meer en liet zich neerploffen op 'n trottoir-rand, niet ver van 'n straatlantaren.

Bartje steunde het hoofd in de handen. Zou juffrouw Marleentje hem nu al zoeken?

Naar het bosch terug! Naar het veilige, groote, stille bosch! Maar hoe de weg te vinden? Als hij er iemand naar vroeg, liep hij dan niet weer het gevaar, opgesloten of weer verder-verkocht te worden?

Opeens werd Bartje het meelij met zichzelf te machtig.

'Nooit, nooit, nooit zal ik weer in 't bosch terugkeeren, nooit, nooit, nooit weer met de andere kabouters gaan houthakken of bessenplukken, nooit, nooit, nooit weer in m'n eigen, veilig kabouterbedje slapen...!' snikte hij.

Plotseling hief hij het hoofd op: hij hoorde muziek. Daar, aan het eind van de straat, waar de laatste huizen bijeenstonden, naderde

'n draaiorgel, voortgetrokken door 'n klein, wit paardje. 'n Man liep erbij den zwengel te draaien, terwijl twee jongens aan de huisdeuren belden en in hun pet de centen opvingen, die hun uit 'n raam werden toegeworpen. De muziek greep Bartje zoo aan, dat hij, niet meer denkend aan eenig gevaar, op den trottoir-rand zitten bleef. Droevig was de muziek eigenlijk allerm minst; de hortende en stootende wijs scheen bedoeld om er vroolijk bij te dansen en rond te springen, maar het was zoo duister en koud in de verlaten straat; het paardje liep er met z'n hangende ooren en doorgezakte knieën zoo armoedig-triest bij... en zoo wekte de muziek in Bartje slechts nieuwe gevoelens van verlatenheid.

Het orgel kwam naderbij. De man, die het draaide, had de kraag van zijn jas opgeslagen en zag er verkleumd uit; nu nam hij den zwengel in de andere hand over, blies zich de vingers warm en keek starend, zonder vreugde, voor zich uit. Opeens kreeg een der beide jongens Bartje in 't oog, zooals hij daar ineengedoken op den trottoir-rand zat, - en kwam snel aangelopen om hem te vangen. Tot bezinning komend, sprong Bartje op, z'n beentjes reppend zoo vlug hij kon!

'Pak 'm, Theo!' riep de andere jongen. 'Pas op, of hij glipt daar 't rioolgat nog in!'

Bartje zag het gat, dat bedoeld werd. Het was z'n laatste redding, want op de vlakke straat zou hij al heel gauw 'n gevangene zijn geweest.

De jongen, die hem achterna zat, trachtte Bartje nog juist den pas af te snijden: hij plaatste zijn voet voor het gat. Maar Bartje glipte in zijn doodsangst vlak voor den grooten schoen het riool in, dat door 'n ijzeren rooster van de straat was afgescheiden.

De teleurgestelde achtervolger stiet 'n driftkreet uit en liet er nog enkele ruwe woorden op volgen. 'k Had 'm bijna!' zei hij opgewonden tot den tweeden jongen, die nu ook kwam aangehold.

De muziek stakte, en als derde verscheen de orgeldraaier bij de opening van het riool. 'Wat was er dan?' vroeg hij met schorre, vergane stem.

'Zooiets raars heb ik nog nooit zien loopen!' verzekerde de jongen, die Bartje achtervolgd had. 'n Klein rood diertje, en loópen? Als ik

niet beter wist, zou 'k zeggen: 'n aangekleed dwerg-aapje, zooals ze ze wel africhten. Maar 't ging op twee beenen...!'

Het klonk ongeloofelijk. De man stak knetterend 'n lucifer op en trachtte het gat te verlichten; een der jongens wierp zich plat op de straatsteen en loerde door het ijzerwerk.

'Zie je wat, Theo?!' vroegen de andere twee in spanning.

'Nee, niks...' zuchtte Theo.

Arme Bartje! Hij had, toen hij de duistere opening in den trottoirrand binnenvluchtte, niet vermoed, dat vlak achter het rooster de diepte gaapte. En zoo was hij in volle vaart met 't hoofd omlaag in de vieze, stinkende modder gedoken. Van één kant was deze laag rioolslik 'n geluk voor hem: zou hij met het hoofd dadelijk op de steenen terechtgekomen zijn, dan was hij doodgefallen. Maar hij besepte z'n geluk niet toen hij overeindkrabbelde en zich huiverend het slijk uit de oogholten werkte. Hij trok zijn roodfluweelen prinsenjasje met de zilveren knoopjes uit en veegde zich daarmee zoo goed en zoo kwaad het ging de modder uit het gelaat en den nek, - terwijl zijn vervolgers daar boven voortgingen, lucifers aan te strijken en met 'n takje in het rooster te wroeten. Ze konden echter niet tot op de plek kijken waar Bartje zich bevond, gaven tenslotte hun zoeken maar op. En het orgel speelde het vroolijke wijsje, dat zoo triest aandeed, weer voort op de plaats waar het daareven was afgebroken...

Eindelijk kon Bartje weer uit z'n oogen zien; daar stond het arme ventje in de modderbrei en vroeg zich wanhopig af hoe hij ooit weer uit dit duistere gat zou komen: de wanden waren steil en glibberig en te hoog dan dat Bartje met de handen aan den bovenkant kon reiken.

En nu, terwijl hij radeloos om zich heen keek in 't geheimzinnig donker, scheen het hem, of hij tegenover zich in 't rioolgat... twee lichtende puntjes zag! Hij staarde ernaar zonder te durven ademen. Het waren twee oogen... twee zwarte, glimmende oogen als van meester Kaalsnavel!!

'He-he-he-he-he-he! He-he-he-he-he!' klonk het nu schor.

Bartje zat tegenover 'n rat. Hij voelde hoe hem van schrik de ledematen verstijfden.

‘Mag ik me voorstellen: ...Vaalstaart! He-he-he-he-he! En hoe is de naam van Uwe Hoogheid?’

‘Ik ben B-b-bartje...’ bracht Bartje er rillend uit.

‘He-he-he-he! U is nederig!’ grinnikte de rat. ‘Ik heb héél goed gezien, dat Uwe Hoogheid 'n prinsenpakje droeg! U wilt uw naam zeker verzwijgen! U schaamt zich misschien wel voor het gezelschap van 'n gewone rioolrat? He-he-he-he! Maar ik heb U hier niet uitgenodigd!’

‘Ik b-ben hierheen gevlucht...’ stotterde Bartje.

‘Ja, juist, gevlucht is U!’ stelde de rat vast. ‘In de uren van 't gevaar ziet 'n prins er niet tegen op zich bij ordinaire ratten te verschuilen! Als ik nog 'n opmerking maken mag: Uwe koninklijke Hoogheid is voor 'n mensch niet groot van stuk! He-he-he-he-he!’

‘Ik ben ook geen mensch; ik ben maar 'n kabouter,’ zei Bartje, die hiermede de rat gunstig voor zich hoopte te stemmen.

‘'n Kabouter! Dan denk jij zeker net zoo slecht over de menschen als wij? Dan hangt jouw leven zeker ook van vluchten aan elkaar? Vluchten en nog eens vluchten? Wij, ratten, leven met de menschen in voortdurenden oorlog. Zij zijn de sterksten, maar wij zijn de slimsten en de vlugsten, en we hebben één groot voordeel: juist als ze 't meest op hun hoede zouden moeten zijn... slapen ze! 's Nachts, bedoel ik. Dan zijn wij juist op 't oorlogspad! He-he-he-he-he-he! Voel je er niets voor, je bij ons aan te sluiten? Het is 'n oorlog, waarin veel eer te behalen is, dat verzeker ik je!’

Bartje vertrouwde de rat nu meer dan in 't begin; alleen het schorre lachen uit de duisternis maakte hem angstig. ‘Ik wilde naar het bosch terug,’ zei hij hulpeloos. ‘Naar het groote bosch, waar de andere kabouters wonen en waar geen menschen komen.’

‘Naar 't bosch...? Dan ben je hier verkeerd!’ meende de rat. ‘Ik ken hier beneden vrij goed den weg, ben hier sinds jaren thuis in deze rioolgang. Ze splitst zich eenige malen, maar voor zoover ik weet loopt geen van de zijgangen op 'n bosch uit. He-he-he-he! - Kun je zwemmen?’ vroeg hij er luchtig achter aan.

‘Nee... ik geloof het niet!!’

‘Nou, dan zullen we maar hopen, dat 't den eersten tijd niet gaat regenen!’ zei meneer Vaalstaart tusschen twee grinnikbuien in. ‘Dan loopt hier de boel vol water, dat begrijp je zeker wel. Zelfs voor mij - en ik mag in alle bescheidenheid wel zeggen, dat ik 'n goed zwemmer ben - zelfs voor mij heeft 'n plotselinge stortbui soms z'n onaangenaamheden. Maar och...!’ Hij beschreef met zijn langen, kalen staart 'n luchthartigen boog. ‘Gevaar brengt 't leven nu eenmaal mee, nietwaar? Anders zou 't ook te saai wezen. Ik voor mij ben dol op wat gevaar. En jij?’

Bartje hoorde de laatste vraag niet eens. In zijn oogen lichtte de angst toen hij vroeg: ‘Zou ik hier weer uit kunnen komen?’

‘Waarom niet?? Je hebt niets anders te doen dan hier naar boven te klimmen! He-he-he-he!’

‘Ja, maar waar moet ik me aan vast houden?! Alles is even glibberig!’

‘Och kom, dat valt wel mee! Kijk, ik zal je 't even voordoen. - Zie je wel, dat 't eenvoudig genoeg is?’ vroeg meneer Vaalstaart, nu reeds boven. Hij was zonder de geringste moeite langs de glibberige steenen omhooggekrabbeld.

‘Dat hoef ik heelemaal niet te probeeren, - dat kan ik toch niet...!’ klaagde Bartje wanhopig.

‘Wat kun jij eigenlijk wel?’ vroeg meneer Vaalstaart spottend, die van 't begin af heel goed geweten had, dat 't voor zoo'n kleinen kabouter onmogelijk was om uit dit diepe rioolgat te kruipen. ‘Je kunt niet zwemmen, niet klimmen...! - Nou, 't spijt me, maar ik moet je verlaten. Ajuus, - 't ga je goed!’

‘Meneer V a a l s t a a r t !!!’ smeekte Bartje, die 't van angst dacht te besterven. ‘Gaaf u niet weg! Red u me uit dit riool!’

‘Ja, jij hebt goed praten... he-he-he-he!’ zei meneer Vaalstaart, op z'n schreden terugkeerend. ‘Maar goed, ik zal 't probeeren. Als je mij straks tenminste 'n kleine tegendienst bewijzen wilt!’

‘Ik wil alles, alles doen wanneer u me uit dit riool redt!’ verzekerde Bartje zonder bedenken.

‘Volg me dan door de rioolgang. Hou me maar bij den staart vast, dan raken we elkaar in de duisternis niet kwijt, want er zijn overal zijgangetjes, denk er om! Ik weet 'n eind verder 'n andere put, die niet zoo diep is als deze, - daar kun je je makkelijk uitwerken!’ En meneer Vaalstaart kwam weer omlaaggekropen.

Met bonzend hart volgde Bartje zijn redder door de rioolgang, die deze zonder aarzelen binnenschuifelde. Bij de opening aan de straatzijde had wat terugkaatsend schemerlicht de modder nog doen glanzen, maar hier, dieper in de gang, heerschte de allerdiepste duisternis. Bartje zag heelemaal niets meer, voelde slechts hoe zijn voeten hier en daar diep in de modder wegzakten, hoorde hoe hij ze er smakkend weer uittrok. Zijn neus weigerde soms den ondragelijken stank in te ademen, zoodat hij het er benauwd van kreeg.

Maar meneer Vaalstaart was hier in z'n element. ‘Hier, waar je nou staat, is 'n viersprong! Ja, jij ziet er niets van in de duisternis, maar hier loopen naar vier kanten gangen uit. Als ik m'n staart nou ineens lostrok en wegholde, geloof ik niet, dat je 'r van je leven weer uit zou komen, wat dacht je zelf? In enkele van die gangen zijn trouwens ook verraderlijke, diepe kuilen, waarin altijd water staat! Voor mij beteekent dat niets: ik zie alles in 't donker, alles, alles, alles! En ik kan zwemmen, jij niet! He-he-he-he! 't Is maar goed, dat ik niet opeens van je wegloop, nietwaar?’

‘Ja... ik dank u wel,’ stotterde Bartje.

‘Niks te danken! Je hebt immers beloofd, mij zoometeen óók 'n kleinen dienst te bewijzen? Waarom zou ik je dus laten verdrinken? Tegen kabouters voeren wij immers geen oorlog, alleen maar tegen de menschen. Weet je wat die zich verbeelden? Dat al het koren en alle kippe-eitjes en al het spek voor hen zijn! He-he-he-he-he!’

‘Ha-ha-ha-ha!’ lachte Bartje voor de veiligheid maar mee.

‘Ja, die hoogmoed, die hoogmoed, die sticht wat kwaad in de wereld!’ filosofeerde meneer Vaalstaart. En Bartje moest aan z'n eigen hoogmoed denken. Thans was zijn fluweelen prinse-pakje juist nog goed genoeg geweest om er zich het slijk mee van 't gelaat te vegen...

‘Ik ken nog iemand, die oorlog tegen de menschen voert!’ zei hij. ‘Dat is meester Kaalsnavel... 'n kraai!’

‘Kraaien zijn dagvogels, die kennen wij niet zoo,’ antwoordde meneer Vaalstaart onverschillig. ‘We hebben trouwens niemands hulp noodig: als onze gelederen 'n enkele maal eens wat gedund worden, laten we per korenschip weer versche legers uit 'n ander werelddeel overkomen! He-he-he-he-he!’

‘Weet je wie ons 'n leelijken slag heeft toegebracht?’ vroeg hij daarop vertrouwelijk.

‘Wie dan, meneer Vaalstaart?’

‘De rattenvanger van Hamelen! Nooit van gehoord?! Nou ja, 't is ook al 'n heelen tijd geleden! - Pas op, 'n kuil! - Die rattenvanger van Hamelen lokte met z'n fluit 'n goeie achthonderd-en-tachtigduizend ratten de rivier in! Dat was 'n ramp! Sindsdien hebben wij ratten leeren zwemmen, dat ons zooiets tenminste nooit weer overkomen kan! Want tegen muziek kunnen we nog altijd slecht. Daareven nog bijvoorbeeld, toen jij omlaag kwam duiken, zat ik daar in die rioolput naar 'n draaiorgel te luisteren. Als ik muziek hoor, denk ik aan geen spek of kippe-eitjes meer en ook niet meer aan eenig gevaar; ik zie de prachtigste beelden voor m'n oogen, bijvoorbeeld, dat de menschen opeens in onze riolen wonen en wij in hun huizen. En dat wij dan gift strooien en vallen voor hen opzetten, zooals zij het nu voor ons doen. Bij zulke ontroerend schoone beelden komen de tranen me soms in de oogen, wil je 't wel gelooven?’

‘Kijk! daar wordt het wat lichter!!’ kreet Bartje in zijn blijdschap uit.

‘Denk er om, dat je zoometeen niet zoo schreeuwt als we... nou, dat zul je nog wel zien!’ zei meneer Vaalstaart. ‘Heb ik je nou niet mooi geleid? Hier kun je er toch wel uit, nietwaar?’

Maar Bartje stiet 'n nieuwen kreet uit, - ditmaal van teleurstelling. Ook deze rioolput was nog te diep; geen sprake ervan, dat hij met de handen aan den bovenkant zou kunnen reiken.

‘Nou, wacht maar, ik weet wel 'n middeltje om je eruit te helpen!’

Meneer Vaalst aart dribbelde even behendig als daarstraks omhoog, spiedde vlug door het tralie-rooster en liet daarna z'n staart zakken. 'Trek je nou maar aan me op!' bood hij edelmoedig aan.

Bartje liet het zich geen tweemaal zeggen. Nog verwonderd over deze zoo eenvoudige oplossing, sloeg hij de handen om den sterken, kalen staart en werkte zich als langs 'n kabel naar boven, - daar was hij reeds op den beganen grond aangeland en wilde van dankbaarheid en blijdschap wel op de knieën vallen.

'Nou, je zult er wel naar verlangen om mij nu 'n tegendienst te bewijzen, - kom dus maar gauw mee!' zei meneer Vaalstaart.

Nog altijd koesterde Bartje geen argwaan tegen den wederdienst waarop meneer Vaalstaart nu al voor de derde maal doelde: de vreugde, weer vrij op aarde rond te wandelen, steeg hem als 'n duizeling naar het hoofd.

'Ik zal je nu zeggen waarom de laatste rioolput 'n voordeel boven de eerste had,' begon meneer Vaalstaart weer, terwijl ze samen op weg waren. 'Ik had je natuurlijk met 't zelfde gemak uit de eerste kunnen helpen, maar ik vond 't veiliger beneden langs te gaan! He-he-he-he! Deze rioolput is namelijk dicht bij de boerderij waar ik vanavond 'n bezoek wou brengen en waar jij me die beloofde wederdienst bewijzen kunt!'

'Hoe bedoelt u...?!'

'Nou, ik heb daar nog 'n zijde spek op zolder liggen, dat ik vanavond 's wat beter wilde opbergen... anders zou er nog 'n andere rat bij kunnen komen! Want ratten zijn gauwdieven, hoor! He-he-he!' Dat vond meneer Vaalstaart 'n goede grap van zichzelf.

'Maar nou in ernst,' zei hij, 'ik moet iemand hebben, die beneden oppast, terwijl ik den zolder opga.'

'Ja, maar ik wil niet stelen!' zei Bartje.

'Stelen??' vroeg meneer Vaalstaart. 'Ik steel niet, - ik maak oorlogsbuit. En jij hoeft niets te doen dan op den uitkijk te staan en te fluiten als er onraad is. Maar de waarheid zal wel zijn, dat je er te laf voor bent.'

‘Ik zàl 't doen, omdat ik 't beloofd heb en om te bewijzen, dat ik niet laf ben zooals jij denkt!’ zei Bartje verontwaardigd. ‘Maar daarna wil ik niets meer met jouw soort te maken hebben!’ En met groote schreden ging hij aan meneer Vaalstaarts zijde.

Deze wist niet zoo gauw wat hij nu zeggen moest en zweeg dus maar, bromde slechts voor zich heen, dat men zóó goed niet wezen kan of men wordt er met ondankbaarheid voor beloond. ‘Loop toch niet zoo in 't volle licht!’ viel hij plotseling driftig uit. ‘Gauw, in de schaduw, altijd in de schaduw en langs den berm!’ Hier op den weg, in het halflicht, waar Bartje zijn zekerheid terugwon, werd meneer Vaalstaart juist zenuwachtig en ongerust.

Op enkele minuten afstand lag de boerderij, omringd door zwaar geboomte, dat nu kaal en zwart in het maanlicht te glimmen stond. 'n Zwaar en donker rieten dak overkapte het woonhuis, waarvan één venster helder verlicht was.

‘Denk er om, de hond loopt vrij!’ waarschuwde meneer Vaalstaart. ‘Hij zal wel in z'n hok liggen, - 't is koud weer, maar we moeten toch stil zijn, want hij hoort scherp en zou korte metten met ons maken! M'n bedoeling is, dat jij op de vensterbank klautert en ziet of er daar niemand de kamer uitloopt. Ik zal de spekzijde wel op m'n eentje de trap afslepen, - daarna dragen we 'm samen nog even naar 't riool; dat mag je nog wel voor me doen!’

Ze stonden nu bij het hooge ijzeren hek, dat het erf afsloot, en meneer Vaalstaart sloop als eerste, heel voorzichtig, tusschen de spijlen door.

‘Nou jij naar 't venster en ik naar 't achterhuis!’ fluisterde hij. ‘Pas op, als je je woord breekt!’ En met dit onuitgesproken dreigement sloop hij langs den hegge-rand weg.

Neen, Bartje zou zijn woord niet breken. Maar erg eervol vond hij dezen spionne-dienst allermint, en in zijn hart was hij ook doodsbang voor den hond, al zou hij dat niet bekennen.

Kom! Vooruit! Hij sloop voorzichtig, steeds in de schaduw der boomen, naar het venster. 'n Ruwhouten bank, die er voor stond, bood

hem de gelegenheid, zich op de vensterbank te werken. Hijgend van 't klimmen en van de opwinding kwam hij boven aan.

En wat zag hij door het venster?!

Daar zat... vlak voor hem, in haar fleurig rood jakje, het meisje van de arre-slee, het meisje, dat zoo graag eens naar de stad wilde.

En naast haar zat Jan, de groote kerel, die het paard gemend had; Bartje herkende hem aan de trouwhartige uitdrukking in de rustige, helderblauwe oogen, aan zijn sterken, gullen mond. Nog andere menschen, allen met gezonde, verweerde gezichten, zaten in de kamer bijeen, praatten en lachten, - en daar op den achtergrond stond het Kerstboompje uit het bosch. De witte kaarsjes op zijn takken waren nog niet ontstoken, of misschien hadden ze vanavond al 'n keer gebrand en waren door nieuwe vervangen...

Zoo ontroerde Bartje dit plotselinge weerzien, dat hij er bijna door achterovertuimelde. Daar, daar zat het meisje van de arre-slee, 'n gelukkigen glimlach op haar vriendelijk gelaat, en roerde peinzend in 'n kopje dampende chocola. En hier, op de koude vensterbank, stond Bartje en spioneerde in dienst van 'n rat, die 'n zijde spek van den zolder kaapte!

Kon het verschrikkelijker? Onder andere omstandigheden zou Bartje zich bij dit weerzien van vreugde geen raad geweten hebben; hij zou zonder bezinnen naar binnen zijn gesneld, of aan het raam getikt hebben om het lieve meisje te vragen, hem weer naar 't bosch terug te brengen, daarheen, waar ze het Kerstboompje hadden gezocht. Maar nu...?! 'n Groote smart overviel onzen kleinen, ongelukkigen Bartje. Kòn hij, zooals de zaken nu stonden, het meisje onder de oogen komen zonder van schaamte door den grond te gaan? Neen, neen en nog eens neen.

En daar op de vensterbank begon Bartje, niet voor den eersten maal op dezen rampzaligen avond, bitter te schreien. Door 'n nevel van tranen zag hij hoe de jongen en het meisje opstonden, hoe ze de kaarsjes van den Kerstboom een voor een ontstaken.

Hoe prachtig werd het boompje nu. 'n Boer stond op en doofde

de groote lamp, die eerst het vertrek verlicht had. Nu brandde alleen het Kerstboompje; de kaarsvlammetjes dansten en schenen van 'n geheimzinnig leven vervuld.

Hoor...! Nu werd er gezongen. De boeren, knechten en meiden keken glimlachend naar den lichten boom, het gelaat beschenen door de vroolijk dansende kaarsvlammetjes... en zongen. Geesje en Jan stonden bij den Kerstboom en keken elkaar onder het zingen in de oogen, alsof ze er plechtig den eed bij aflegden, elkaar steeds zoo lief te hebben als nu.

‘Stille nacht, Heilige nacht...!’

En Bartje, daarbuiten in den kouden, donkeren winternacht, met beschreide oogen naar binnen turend in de kamer, waar het Kerstboompje z'n warmte en licht aan de menschen schonk, Bartje zong, zonder het zelf te weten, heel zachtjes mee.

Nu, nu wist hij, hoe mooi dat liedje was.

Maar opeens schrikte hem 'n geluid achter zich op, en toen hij verward omkeek, zag hij beneden meneer Vaalstaart, die danig geërgerd fluisterde: ‘Ik heb al zeven maal psssst! geroepen. Ben je doof?! Kom maar gauw naar beneden en help me 't spek naar 't riool dragen, zooals je beloofd hebt!’

Binnen zongen ze nog voort toen Bartje, het hart vol weemoed, aanstalten maakte, van de vensterbank te dalen. Meneer Vaalstaart zag in spanning toe en fluisterde, nu weer wat beter geluimd: ‘Dat kwam mooi uit, dat ze net begonnen te zingen: 't stuk spek was groter dan ik dacht en stommelde verschrikkelijk op de trap, maar zoo hoorden ze niets en kon ik 't mooi kapen! He-he-he-he-he! 'k Heb er voor weken genoeg aan. Die hond is vanavond gelukkig ook niet erg waa...!’

Het laatste woord bestierf meneer Vaalstaart op de lippen. Bartje was, nog totaal van streek, van de zitting der bank omlaaggeploft; op den lichten smak volgde gestommel in 't honde-hok, 'n scherp blaffen...!

Rtsj! Meneer Vaalstaart was er al tusschen uit. Bartje zat nog 'n

seconde lang beteuterd op den grond, maar sprong toen, het gevaar beseffend, op en holde, zoo hard zijn trillende beenen maar voortkonden, naar het buitenhek. De hond zag het kleine mannetje niet, rende naar het raam waar hij het gerucht vernomen had. Daar vond hij de zijde spek. En vierde er zijn Kerstfeest mee...

En Bartje glipte tusschen de spijlen van het hek door en bevond zich voorloopig weer in veiligheid. Meneer Vaalstaart was in geen velden of wegen meer te zien.

Bartje leunde nog 'n tijdje tegen het hek om tot zichzelf te komen en het bonzen van zijn hart te laten bedaren. 'Wáárheen...?' vroeg hij zich troosteloos af. Alles was hem op dit oogenblik onverschilig: hij zou het bosch toch niet terugvinden en verdiende naar zijn eigen gevoel ook niet, dat het lot hem nog gunstig was.

Langzaam voortgaand langs den verlaten straatweg, die glansde in het maanlicht, bedacht hij hoe slecht hij was. Hij had den ouden hoofdman Grijsbaard verdriet gedaan, juffrouw Marleentje, die nu stellig al bitter om hem schreide; hij had er toe meegewerkt, dat het lieve meisje van de arre-slee door die valsche rat van 'n zijde spek beroofd werd.

Opeens, bij 'n kromming van de straat, zag hij achter de boomen 'n vuur opvlammen. En naderbijkomend, hoorde hij lachende stemmen en zag om het vuur liggende en zittende menschen, terwijl, nog iets meer achter de boomen, groote wagens stonden met aangebonden paarden.

Het hoofd naar voren gestrekt, den pas versnellend zonder het zelf te weten, ging Bartje nu tusschen de boomen op het kampvuur af en hield pas stil toen hij er vlakbij was en de warmte ervan voelde. Zouden die vroolijk lachende en pratende menschen hem kwaad doen? Vreemd zagen ze eruit; ze hadden gebruinde, verweerde gezichten; ze schenen arm te zijn, droegen versleten, afgedragen kleeren, door 't lange gebruik in weer en wind schilderachtig geworden. De vrouwen hadden bonte, wollen doeken over de schouders; 'n oudje met 'n warrelige

grijze pruik schonk koffie in kommetjes en riep met krijschende stem: wie er nog wat hebben wilde; 'n heel mooi meisje met gitzwart haar en gouden ringetjes in de ooren keek mijmerend in het vuur terwijl ze haar koffie dronk bij teugjes...

Bartje hoorde niet wat ze zeiden; hij luisterde slechts naar den klank van hun stemmen. Onweerstaanbaar lokte het hem, bij hen te zitten lachen en praten en zich te warmen aan het groote vuur.

Nu de koffielucht in zijn neus drong, voelde hij z'n leege, hongerige maag. En hij voelde zijn verlatenheid op deze groote wereld, zijn verlatenheid in dezen kouden winternacht.

Zou hij het wagen? Zou het meisje hem beschermen als de anderen hem soms kwaad wilden doen?

Bartje haalde diep adem. En in 'n plotselinge opwelling holde hij op 'n drafje naar het vuur, wierp zich voor het mooie, donkere meisje neer en riep smeekend, terwijl zij haar groote, vreemde oogen sprakeloosverwonderd op hem richtte:

'U zult me toch niets doen? Help me! Ik ben zoo ontzettend alleen...'

J.F.

XI. Pompilius de Koningspoedel. De treurende Koningin van Frankrijk en het meisje met de gouden oorringen.

JA, sprakeloos van verwondering was het meisje het eerste oogenblik; toen teekende zich hevige schrik in haar groote, glanzende oogen af, en met 'n kreet sprong ze overeind.

Maar meteen omsloot 'n stevige jongenshand den kleinen, onvoorzichtigen Bartje, en 'n stem juichte vlak bij zijn ooren: 'Ik heb 'm! En hij is van mij!'

'Knijp 'm niet dood!' gilte het oudje met de grijze pruik waarschuwend.

'Laat kijken!' snauwde 'n rauwe, heerschzuchtige vrouwestem.

'Kijken! Maar aankomen niet!' stelde de jongen vast en opende voorzichtig 'n paar vingers van zijn hand, zoodat Bartje, die in zwijm gevallen was, gedeeltelijk te zien kwam.

Allen stonden nu van het vuur op en staarden met groote oogen naar het kaboutertje.

't Is dezelfde, die we daarstraks ook al achterna gehold zijn, Theo!' zei 'n jongen opgewonden. 'Dan moet ie achter ons zijn aangelopen!'

‘Maar wat moet 't nou eigenlijk voorstellen?!’ vroeg de rauwe, heerszuchtige stem weer, die aan 'n dikke, kwaadaardige vrouw toebehoorde.

‘Nou, dat zie je toch wel? 'n Dwergje!’ zei het oudje met de grijze pruik, zich minachtend naar haar omkeerend.

‘Ach wat, die bestaan immers niet!’

‘Of ze bestaan of niet, - ik heb 'r hier een in m'n hand!’ riep de jongen, wien de vreugde en de opwindning nog in de keel staken. ‘En hij hoort aan mij en aan niemand anders!’

‘Als ie tenminste nog leeft!’ smaalde de dikke, heerszuchtige vrouw, haar afgunst slecht verbergend. Ze ging naar 'n wagen, waarin licht brandde.

‘Als 'n visch in 't water!’ schreeuwde de jongen haar sarrend na. En tot de anderen, vertrouwelijker nu de dikke vrouw haar hielen had gelicht: ‘Ik voel in m'n hand z'n hartje bonzen; zoo dadelijk zal ie z'n oogjes ook wel weer open doen. Ik knijp 'm heusch niet, - dat denk je maar, Kaatje, 'k hou 'm alleen maar goed vast, dat ie me niet wegloopt! Moet jij 'm niet van dichtbij zien, Wanja?’

‘Ik tril nog van de schrik...’ zei het meisje met de gouden oorringen. Ze had 'n weeke, donkere stem en sprak de woorden wat vreemd uit, alsof ze in 'n ver land was geboren.

Nog wat angstig kwam ze naderbij en keek nu met de anderen naar Bartje; Theo hield hem nog steeds zoo omklemd, dat slechts z'n hoofd en schoudertjes boven de vuist uitkwamen. Slap hingen de armpjes langs beide kanten neer, en onder de vuist bungelden Bartje's machteloze beentjes.

Nu begon het meisje tegen Bartje te spreken. ‘Mannetje? Klein, klein mannetje, word eens wakker! - Hoe fijn is z'n gezichtje!’ zei ze zacht en bewonderend. ‘En kijk die handjes met die tengere vingertjes eens, - hoe gemakkelijk zou er een van kunnen breken! En och, die beentjes...! - Doe je oogjes eens open?’

Zonder het misschien zelf te weten had Theo bij haar weeke, lieve stem zijn greep iets losser gemaakt. En Bartje ontwaakte uit zijn ver-

dooving zooals Wanja hem gevraagd had; hij sloeg langzaam de oogen op en keek om zich heen zonder nog dadelijk iets te onderscheiden.

Zij knikte hem vriendelijk-glimlachend toe. 'Ben jij heusch 'n kaboutertje?'

Bartje bewoog langzaam het hoofd op en neer.

'Hij verstaat wat je 'm zegt!!' riep Theo met van blijdschap trillende stem uit.

'Daarmee is geld te verdienen, geld, geld, geld!!'

'Ja, dáár zullen we 't nu eens over hebben!' Het was 'n kleine, gezette, kwaadaardig uitzierende man, die er, nog blazend van het snelle toelopen, deze woorden uitbeet. En de wijze waarop Theo en ook de anderen naar hem omkeken: vol onderdrukten, machtellozen haat, liet geen twijfel, of hier stond de leider van den kermistroep en zijn woord gold als wet. De dikke, heerschzuchtige vrouw had hem erbij gehaald en stond dreigend, de handen op de heupen, achter hem; het was of zij den nijdas (zonder twijfel haar man) nog wilde aansporen.

'Kom, Jasper, je zult die jongen dat buitenkansje toch niet afhalen!' pleitte het oudje met de warrelige pruik.

'Hou jij je d'r buiten, Kaat!' snauwde de dikke vrouw.

Kaatje snoof verachtelijk, mompelde wat in haar tandeloozen mond. De nijdas zei niets, staarde met strakke, begeerige oogen naar klein-Bartje in Theo's hand; driftig speelden zijn korte, dikke vingers met 'n gouden paardekop, die aan zijn horloge-ketting bungelde.

'Geef hier!' zei hij daarop kortaf tegen Theo.

De jongen ging 'n stap achteruit, borg Bartje onder z'n jas.

'Geef hier, zeg ik je, of anders...!'

'Wat: anders?!' schreeuwde Theo terug. Zijn stem beefde van opwindning. 'Ik ga bij je weg! Ik durf nou zèlf wel 'n tent te openen!'

'Voor het laatst: geef hier wat je daar hebt!' De aderen stonden den kleinen nijdas gezwollen op het hoofd; hij werd rood tot achter in den dikken nek.

'Je hoort 't, Jasper, hij vraagt z'n ontslag. Hij wil hier weg! Gooi 'm er dan maar dadelijk uit!'. raadde de vrouw hem aan.

‘Ja, dan maar op staande voet je wagen uit! Zie dan maar, dat je je redt met je honden-en-apenkraam!’

‘Da's gemeen van je,’ zei de jongen tusschen z'n tanden.

‘Wát is gemeen?!’ raasde de nijdas en wilde met gebalde vuist den jongen honden-en-apendresseur te lijf.

Maar 'n zwaargebouwde man, het bleeke gezicht met 'n zwarten baard omlijst, ging met de handen in de zakken tusschen hen beiden staan en bromde: ‘Dat gaat niet, Jasper. Je kunt iemand niet in 't zwartst van de nacht z'n wagen uitzetten.’

‘Buiten in 't veld nog wel! Met al z'n dieren!’ schimpte het dappere oudje, dat Kaatje heette en de koffie had rondgeschonken.

‘Theo gaat mee tot we in de stad zijn. Daar mag je doen wat je niet laten kunt, maar als je 'm hier laat staan, ben je mij ook kwijt,’ zei de bleeke man met den zwarten baard weer.

‘En mij ook!’ verzekerde het oudje en zocht nu haastig, steun bij de anderen.

‘Nietwaar, mannen, dan is Jasper ons allemaal kwijt en dan moet ie maar zien hoe hij met z'n leege wagens naar de stad komt en er met Nieuwjaarsdag 'n voorstelling geeft!’

Jasper, kokend van woede, worstelde vergeefs om bij Theo te komen, die gereed stond om het op 'n loop te zetten. De dikke vrouw brak in 'n stortvloed van verwenschingen uit. ‘Nou zie je 's, Jasper, wat 'n mooie troep je bij mekaar hebt!’ riep ze. ‘Van wie is de tent, waarin jullie allemaal optreden? Krijgen jullie soms geen behoorlijk maandgeld uitbetaald? Maar ondank is 's werelds loon!’

‘Wie moet 'r nog 'n bakkie koffie?’ krieschte het oudje opgewekt.

‘Kom, Jasper, wees verstandig en maak je niet druk over dat ondankbare stel schooiers!’ snauwde de dikke vrouw en trok haar man mee naar een der wagens. En van daar schold ze nog eens: ‘Voor al nooit je leider bijspringen! Als Jasper er niet was met z'n tent en z'n wagens, zou jullie met mekaar verhongeren! Bah!’ En daarmee sloeg ze de deur van den woonwagen achter zich en haar man dicht.

De anderen haalden als antwoord slechts de schouders op en waren blij, zich nu weer ongestoord aan Bartje te kunnen wijden.

‘En hoe heet je, klein mannetje?’ vroeg Wanja.

‘Bartje... Bartje Kokliko.’

‘Hij verstaat alles en kan antwoord geven ook!!’ riep Theo uit en sloeg zich van blijdschap met de hand op de dij.

‘Rijk! Rijk word ik met hem, hoor je, Wanja?!’

‘Stil nog eens...’ zei Wanja en vroeg aan Bartje: ‘Heb je honger? Of dorst? Of ben je alleen maar moe en wil je graag rusten?’

Haar stem klonk zoo vertrouwelijk ondanks den vreemden, donkeren klank, dat Bartje zonder aarzeling zijn klein, benauwd hartje uitschudde. ‘Ja, ik ben erg moe...’ zei hij, ‘en honger en dorst heb ik ook.’

Allen hadden zich doodstil gehouden om elk woord uit het kaboutermondje te kunnen opvangen, maar nu hij uitgesproken had, begon Kaatje weer te krijschen. ‘Och, och, och, de arme jongen rammelt van de honger! Haal 's gauw 'n stuk brood, dat ie in z'n koffie kan soppen!’

Voorloopig werd Bartje 'n koffiekom voor den mond gezet, waarin hij gemakkelijk 'n bad had kunnen nemen; geen wonder, dat hij met het bruine vocht z'n fluweelen prinsenvestje bemorste. Maar dat was niet zoo héél erg, want 't zat immers toch al onder 't rioolslik!

‘Maar, mannetje, klein mannetje, wat heb je je vrééselijk vies gemaakt!’ berispte Wanja.

Verteederd keek Bartje naar haar op. Hij was nu niet bang meer; wantrouwen voelde hij nog slechts tegen den jongen honden-en-apendresseur, die hem in de hand omkneld hield en rijk met hem wilde worden...

Het oudje met de warrelige pruik, dat voor Bartje de koffiekom ophield, richtte zich nu tot Theo, keek hem hoofdschuddend aan. ‘Ben je nou heelemaal niet bang als je met ouwejaar in de stad ineens op straat staat? Goed, je wilt je kaboutertje vertoonen, maar je hebt geen cent om mee te beginnen! En geen wagen! Zelfs nog geen tent om je voorstellingen in te houden! Hoe is 't Kamiel gegaan toen hij ook 's op eigen houtje beginnen wou? 't Valt niet mee, hoor!’

Het gelaat van den zwaargebouwden man, die zich daarstraks tusschen Theo en Jasper gesteld had en blijkbaar Kamiel heette, versomberde. 'Ik had jarenlang gespaard om voor mezelf te kunnen beginnen,' zei hij. 'Ik wilde bij Jasper weg, - hij was toen al net als nu. Eindelijk had ik voldoende bij mekaar om 'n kleine tent en 'n kar te koopen, en ik waagde de groote stap. Maar 't weer werkte me tegen: elke dag regen en kou, en de menschen bleven weg; zoo'n trieste kermis heb ik nooit weer meegemaakt. Ik moest, toen er geen geld binnenkwam, eerst m'n wagentje weer verkoopen, toen m'n tent... en toen moest ik weer bij Jasper aankloppen.'

'Ik heb nu wéér wat gespaard,' ging hij door; toen niemand iets zei. 'Als Theo denkt, dat hij meer kans van slagen heeft dan ik, wil ik hem 't geld wel voorschieten. 't Zal juist voldoende zijn om Jasper 'n wagen af te koopen, - dan komen de apen tenminste niet in de kou om. Maar hoe hij aan 'n tent moet komen...?'

'Kamiel, wat lief van je!' zei Wanja ontroerd. 'Wat lief van je, om Theo met je gespaarde geld te willen helpen!'

'Ja, zeg, daar mag je Kamiel waarempel wel dankbaar voor wezen!' meende het oudje en keek wat geërgerd naar Theo, die Kamiel, naar haar meening, nu wel beide handen mocht toesteken.

Maar dat deed Theo niet. Hij bleef blozend voor zich uitzien en zei slechts: 'Je zult er geen spijt van hebben, Kamiel, dat je me geld geleend hebt: ik betaal je alles met rente terug! Want de menschen zullen toestroomen!' En tot Kaatje gericht: 'En ook al mocht alles mislukken, - weer met hangende pootjes bij Jasper terugkomen, dat doe ik nooit, nooit en nooit! Dan nog liever verhongeren!' Driftig beet hij de tanden opeen, wierp het hoofd naar achteren.

'Kom mee, Wanja,' zei hij kortaf, 'ik wil even met je praten!' En hij ging met Bartje naar een der wagens.

'Zoo dadelijk,' zei Wanja. En iets in Bartje fluisterde hem reeds in, dat Wanja nog achterbleef om Theo's ondankbare houding door haar zachte vriendelijkheid weer goed te maken.

Haastig ging Theo met zijn vangst het trapje van den wagen op en sloot - toen hij zag, dat Wanja nog niet volgde - de deur achter zich. Binnen brandde heel flauwtjes 'n hanglamp, waarvan hij de pit hoger draaide. 'n Hond sprong om zijn voeten.

Dat was alles wat Bartje voorloopig onderscheidde, maar zijn scherpe reuk verraadde hem dadelijk, dat er nog meer dieren in den wagen moesten zijn. 'Op je plaats,' beval Theo den hond, die daarop oogenblikkelijk in 'n hoek ging liggen.

En nu voor het eerst bekeek de jonge dresseur aandachtig wat hij in de hand had; hij legde Bartje op den rug en hield hem vlak onder de lamp.

'Heb ik je werkelijk geknepen? Voel je ergens pijn?'

'Nou niet meer,' antwoordde Bartje, met de oogjes knipperend tegen het licht.

'Des te beter,' zei de jongen. 'Als je wat mankeerde en je ging er aan dood... dat zou m'n ongeluk wezen, dat snap je nou misschien ook al wel. Waar kom je eigenlijk vandaan? Wóón je in dat riool, waarin je vluchtte?'

Bartje schudde ontkennend het hoofd, kon bij de gedachte alleen reeds 'n gebaar van afschuw niet terughouden.

'Zoo, dus in dat riool woonde je niet. 't Zou daar trouwens wel wat erg donker en vochtig wezen. - Maar waar dan wel?'

'In 't bosch...' antwoordde Bartje weemoedig.

'Alléén? Woon je daar alléén in dat bosch?' vroeg de jongen snel.

Iets in Bartje waarschuwde hem voor 'n ondoordacht antwoord.

'Of daar nog anderen van jouw slag zijn, of dat je er alleen woont, vraag ik!' drong de jongen aan.

'Heel alleen...'

'Da's jammer,' verzekerde Theo met maar half vroolijke spijt. 'Anders zou ik zeggen: laten we je broers ook nog even halen! Nou, maar jij alleen bent ook al 'n heele bezienswaardigheid,' troostte hij daarop zichzelf. 'Vooral als Wanja je nog 'n paar kunstjes leert. Waar blijft ze zo lang? Wil je eens zien met wie je al zoo optreedt?'

Theo keerde zich om en schonk Bartje daarmee den vrijen blik in den wagen. Er stonden wat armoedige meubeltjes, 'n bed, 'n kist en 'n tafeltje, twee stoelen met matten zitting, waaruit de sprieten neerhingen. Verder was er 'n klein potkachtje, waarop pap te borrelen stond; aan den wand hingen kleeren, 'n gebarsten spiegeltje, hoepels, springtouwen en zweepen, 'n rekje met wat eetgerei. De diepere helft van het woonvertrekje was volgeplaatst met op elkaar gestapelde hokken, waarover 'n zeil hing. Er bovenop lagen stukken speelgoed: 'n verveloos koetsje, 'n huis, kleine fietsen, houten geweertjes en sabeltjes, 'n ophaalbrug en 'n paar schildwachthuisjes; uit 'n open kist kwam 'n fregat kijken, half overdekt met poppekleertjes, sjako's en generaalssteken. En temidden van dat alles lag met uitgestrekte armpjes, in gemakzuchtige houding, 'n aapje te slapen.

'Ik zal je eerst aan Marianne, de Maagd van Frankrijk, voorstellen!' zei de jongen goedgehumeurd. En in mooie, verzorgde woorden, alsof hij voor 'n publiek sprak: 'Word 's wakker, jongedame?'

Het aapje weerde met 'n kostelijk verveeld gebaar af, opende zelfs de oogjes niet.

'Marianne, de Maagd van Frankrijk, verkiest te slapen!' lichtte de jongen toe. 'Zorgen om haar geliefd land hebben haar weer heele nachten wakker gehouden; misgunnen we haar deze korte rust niet!'

En zich tot den hond wendend, die uit z'n hoek met schrandere oogen naar z'n meester opkeek: 'Pompilius, breng jij ons je groet eens!'

Het was 'n sneeuw witte poedel met krullend, zijde-achtig haar, die, geschoren als 'n leeuw, op z'n achterpooten zitten ging en met den rechter-voorpoot tegen het verstandige kopje den militairen groet bracht.

'En vertel ons eens, waarde Pompilius, wat je zoometeen als souper wenscht?'

De hond wendde den kop naar de kachel waarop de pap stond, keek daarop z'n baas weer aan en likte zich om den bek.

'Als jij zoo slim bent als deze hond hier, ben ik tevreden,' zei de jongen, zich weer tot Bartje wendend. 'Dat was Pompilius, de

koningspoedel. Heb je wel eens van 'n koningspoedel gehoord? Nee? Ik ook niet, maar als ze niet iets van koning of zoo hooren, zijn de menschen op de kermis nou eenmaal niet tevreden. Jij bent bijvoorbeeld 'n koningsdweg.'

'Ik??'

'Ja, jij,' zei de jongen ernstig. 'Jij bent 'n koningsdweg, of liever gezegd 'n dwergenkonink. Je rijk, waarover je al jaren lang regeerde, heet Koklikorikas, jijzelf Bartholomeus de Achtste en je wordt makkelijk duizend jaar oud net als je voorvaderen.'

'Oh, maar zoo oud worden wij kabouters ook werkelijk wel!'

'Des te beter, dan maken we er tienduizend van,' zei de jongen nu zelf ook lachend en tilde het zeil op, dat over de hokken hing en waaronder nog drie apen, 'n hond, negen marmotten en twee parkietjes bleken schuil te gaan. De dieren sliepen allen, maar de meeste ontwaakten dadelijk toen het licht de hokken binnenviel. De hond, 'n kleine zwarte poedel, kefte opgewonden, en een der apen graaide door de tralies naar Theo's hand.

'Nou stil maar, Nappie, ik zal je 'r uit laten,' beloofde de jongen en zette het hokje van den aap open. Met één sprong zat het dier op z'n schouder; het legde z'n armen om het hoofd van z'n baas, ontblootte grimmig de tanden toen het Bartje ontdekte.

'Hij zal je niets doen,' stelde Theo den verschrikten Bartje gerust. 'M'n dieren gaan allemaal vriendelijk met mekaar om; ze moeten alleen nog maar even aan je wennen. - En, Napoleon, hoe voel je je de laatste tijd op Sint Helena?'

Het aapje op z'n schouder vertrok het toch al zoo ouwelijke kopje tot 'n allernaargeestigste grijns, kruiste de armen over de borst en staarde in zwaarmoedig peinzen voor zich. 'Nou denkt hij aan zijn verloren veldslag te Waterloo en aan de treurende keizerin van Frrrrankrijk!' lichtte Theo toe.

'Die *is* ook eigenlijk niet zooals ze wezen moet,' zuchtte hij, plotseling bezorgd, en bukte zich naar een der hokjes, waarin 'n aapje op wat hooi lag. Het diertje was met 'n warm lapje omwonden. 'Zoo

ligt ze nou al weken. Ze doet op de kermissen nog wel mee als 't haar beurt is, maar alles even lusteloos. Kijk, ze heeft de rijst weer laten staan; ze zal zich nog doodhonger - en dan ben ik m'n keizerin van Frankrijk kwijt! - Jozefientje! Jossie!

Het aapje wendde den kop om en keek hem treurig aan.

'Ze is een van m'n beste krachten,' verhaalde de jongen. 'Ze zit met Napoleon... stil, Moortje...! met Napoleon in de koets. Marmotten als koetsier en palfreniers; je moet 's zien hoe keurig dat staat! Het heele leven van die Napoleon voeren we op; Pompilius is de witte schimmel, waarop hij de slag van Austerlitz binnenrijdt, en die aap daar beneden, da's maarschalk Ney. De menschen klappen zich de handen stuk, je zult 't wel hooren als 't zoover is. Die zwarte poedel dient ook als rijpaard en koetspaard; we hebben 'n fregat waarin Napoleon naar Elba zeilt, en de Maagd van Frankrijk staat overal met 'r vlag bij. Ja... maar als Jozefientje me nou dood zou gaan, ligt alles in 't water. Ik begrijp niet wat ze heeft; 'k heb 'r 'n jaar geleden van 'n ander dresseur overgenomen, en zoolang kwijnt ze eigenlijk al.'

'En wat doe je met die twee vogels?' vroeg Bartje.

'Niets. Ik heb ze 's present gekregen, tegelijk met die marmotten. Van iemand, die er de heele boel aangaf. Ze kunnen de kaart trekken en zoo; Kaatje staat ermee op de kermissen, en daarom wil Wanja, dat ik ze hou, - anders had ik ze al lang laten vliegen.'

'Ik heb nog nooit zulke vogels gezien!' zei Bartje. 'Ze lijken nog het meest op kruisbekken.'

'Oh, nee, ze komen uit 'n heel warm land, Indië of zoo!'

'Maar zouden ze hier in de winter dan niet zijn doodgegaan, als je ze had laten vliegen?'

Theo haalde de schouders op. 'Ik heb er niks aan, dat weet ik wel. Met die marmotten is 't wat anders! Wanja heeft pakjes voor ze genaaid en sjako's, en nou zijn ze 't leger van Napoleon! Ze kunnen Geef acht! staan, en Wanja leert ze nu ook 't geweer presenteeren en in de rij marcheeren. Ik heb geen geduld voor dat kleine grut; jij bent me ook te klein. Wanja moet je maar kunstjes leeren...'

Hij stakte eensklaps. De slapende aap, Marianne, was onverwachts op z'n schouder gesprongen, en in 't zelfde oogenblik had Napoleon, die daar rustig troonde, de vlucht genomen. Nu vervolgden ze elkaar krijschend door den wagen, draaiden vliegensvlug om de tafelpooten en sprongen op de stoelleuning, die dan onder hen wankelden. Bartje was eerst geschrokken, maar moest daarna lachen, dat z'n buikje ervan schudde. 'n Oogenblik lang was hij zijn leed vergeten.

'Ze zijn weer aan de gang!' lachte de jongen nu ook, maar met 'n ondertoon van drift. 'Dat leveren ze me nou op de vertooning soms ook! Dan springt me de Maagd van Frankrijk met vlag en al in 't keizerlijk rijtuig, en Napoleon gaat aan de haal. Goed, de menschen lachen, maar als de apen door de tent vliegen, dat noem ik geen voorstelling. - Vooruit, je hokken in!' beval hij, toen maarschalk Ney opgewonden begon te krijschen, de beide poedels luid blaften en ook de parkieten schreeuwend aan de muziek deelnamen. De jonge dresseur werd oogenblikkelijk gehoorzaamd; ook de Maagd van Frankrijk verdween nu achter de tralies en stak onschuldig haar staart in den bek.

De deur van den wagen ging open; Wanja kwam binnen.

'Breken we op?' vroeg de jongen. 'Ik wou de brei nog graag opeten voor ik op die kouwe bok ga zitten. Neem jij Bartje zoolang? Ik durf 'm nog niet los te laten. - Maar we vertrekken zeker pas als de maan opkomt?'

Omzichtig nam het meisje het kaboutertje van Theo over; nu lag hij in haar zachte, warme hand. 'De lucht wordt donker,' zei ze. 'Misschien komt de maan heelemaal niet te zien. Maar in elk geval zal Jasper dat nog wel even afwachten. 't Is nog geen twaalf uur.' En tegen Bartje: 'Jou zullen we nu eens gauw te slapen leggen.'

'Ik ben heelemaal niet moe meer!'

'De koffie zal 'm weer hebben opgekikkerd,' meende Theo en lepelde staande de brei op. 'Jossie heeft weer niets gegeten,' zei hij daarna.

Wanja keek hem zorgelijk aan en bukte zich naar het kooitje, begon op zachten toon tot het aapje te spreken, trachtte het te overreden om

toch te eten en weer gezond te worden. De marmotjes kwamen nu achter de tralietjes snuffelen; de apen luisterden stiller, de honden kwispelstaartten in afwachting, dat Wanja ook 'n woordje tot hen zeggen zou, en zelfs de parkieten hielden den kop schuin om het zachte, vriendelijke geluid op te vangen. Tenslotte wendde ook het zieke aapje den kop naar Wanja, keek haar droevig in de oogen, liet 'n vaag-verwonderden blik op Bartje in Wanja's hand vallen en keerde zich daarna weer triest naar den wand.

‘Dat vind ik toch zoo verschrikkelijk, dat ze almaar naar die wand kijkt...!’ zuchtte Wanja, zich weer oprichtend. ‘Het is, alsof ze ons niet zien wil! - Nu, misschien eet ze later nog wat. We zullen voor het kabouterijtje nu eerst maar 'n bedje maken. Ik hoef je toch niet vast te houden, Bartje? Je zult toch niet bij ons wegloopen?’

Bartje wist zelf niet waarom alles wat ze tot hem zei hem zoo ontroerde; hij schudde slechts ontkennend het hoofd, en Wanja zette hem op tafel neer. Eerst sloeg ze 'n veldbedje voor hem op; toen knoopte ze z'n prinse-vestje los, trok hem z'n muiltjes en z'n broekje uit en stopte hem in z'n hemdje onder de flanellen en wollen lapjes, die ze als zijn dekentjes bestemd had. ‘Zonde en jammer!’ zei ze, z'n fluweelen pakje bekijkend, dat nog pikte van de modder. ‘Gewasschen kan 't ook niet worden, want dan gaat van fluweel dadelijk het mooie af; ik zal 't eerst maar uitborstelen en het dan boven de stoom houden!’

‘Was er geen jasje bij?’ vroeg ze, terwijl ze 'n keteltje water op de kachel zette.

Bartje knikte, nog altijd luisterend naar haar weeke, donkere stem. ‘n Fluweelen jas met zilveren knopen,’ zei hij. ‘Ik heb 'm verloren.’

‘Waar verloren?’ vroeg de jongen dadelijk, het pannetje met brei van de lippen nemend.

‘In 't riool...’

‘Zouden we 't nog even kunnen halen?’

Bartje schudde huiverend het hoofdje.

‘Neen, dat kan niet meer,’ weerde ook Wanja af. ‘Ga jij nu

maar gauw slapen, kleine domoor. Morgen, als je uitgeslapen bent, moet je mij maar eens alles en nog wat vertellen!’

Bartje sloot de oogen, maar hij bleef liggen luisteren. Opgewonden barstte Theo nog eens over Jasper uit, die hem met zijn dieren midden in den nacht z'n wagen had willen uitzetten; daarna sprak hij over de tent, die hij in de stad wilde trachten te huren. Zijn verwachtingen waren groot. 'n Volle maand duurde de Nieuwjaarskermis; de menschen zouden stormloop en om 'n levend kaboutertje te zien, dat je zoo in de holle hand omsluiten kon. En als het geld dan binnenstroomde, kon Theo aan de oprichting van 'n eigen circus gaan denken, wat al jaren lang z'n vurigste wensch was, - wie wist dat beter dan Wanja, die al met hem bevriend was van den dag af, dat hij bij Jasper was gekomen? Hij wilde groote dieren koopen; dat zou 'm meer plezier geven dan honden en apen; hij was ook niet bang om bij 'n tijger in de kooi te gaan. Misschien zou het hem lukken, 'n groot circus op te richten met vaste stalknechten en ander personeel...

Wanja glimlachte. Het water op 't potkachtje was gaan koken, en ze hield Bartje's kleertjes thans boven den stoom, borstelde ze voorzichtig uit. 'Ik zal morgen beginnen, pakjes voor het kaboutertje te naaien en 'm kunstjes te leeren,' beloofde ze.

‘Ja, dat wou ik je net vragen,’ zei Theo. ‘Je moet me ditmaal helpen, Wanja!’

Licht verwonderd keken haar groote, donkere oogen Theo aan. Heb ik dan ooit iets anders gedaan dan je helpen? scheen haar blik te vragen. Maar ze zei niets.

‘Wat dacht je, als we hem de Dwerg-Koning uit Indië noemden en 'm bruin insmeerden?’ vroeg Theo, zonder haar blik op te merken.

‘Hij is, als dwergje, toch al bezienswaardig genoeg?’

Theo schudde het hoofd. ‘Je weet toch ook wel, dat de menschen er nog altijd apenkool bij willen hebben! Ik wou 'm voorstellen als: Bartholomeus de Achtste, dwerg-koning van 't rijk Koklikorikas, geboren in de heilige stad Benares! Net als die fakir van de voorlaatste kermis. Geboren in de heilige stad Benares aan de Amazone-rivier! Spreekt Indiaansch...’

‘Maar ik spreek heelemaal geen Indiaansch!’ kon Bartje niet nalaten, verschrikt uit z’n bedje te roepen.

‘Slaap jij nog niet, rakker?’ vroeg de jongen. ‘Doe gerust je oogen weer dicht: je weet zelf niet hoe goed je Indiaansch spreekt. Ik ben hier nog nooit ‘t land uit geweest, maar als je me nou op de kermis hoort, heet ik Theodorus Pablo uit de Pyreneeën en spreek Spaansch; niemand verstaat me dan, ik zelf ook niet. De menschen gelooven alleen wat n i e t waar is, je zult ‘t nog wel leeren. Wanja is wèrkelijk in Rusland geboren, en haar twee broers, Pawel en Petroesjka, ook. Maar als die met z’n drieën Russisch spreken, denken de menschen, dat ‘t bedrog is!’ Theo lachte, droog en schor, stond van het stoeltje op, waarop hij met gespreide beenen, de armen over de rugleuning, had zitten praten. ‘Kom,’ zei hij, ‘ik ga ‘s hooren, of er nog niet ingespannen wordt!’

Hij liet het zeil weer over de hokken vallen, waarin de meeste dieren alweer in slaap waren gevallen; alleen het lijdende aapje lag nog wakker, staarde naar den houten wand voor zich. ‘n Bezorgde trek verscheen weer op Theo’s gelaat; zonder verder nog te spreken, wilde hij heengaan.

Maar Wanja hield hem tegen en knoopte hem ‘n wollen das om, die op het bed lag. ‘Hou onder ‘t rijden je jas goed dicht,’ zei ze bezorgd. ‘En zeg aan Pawel, dat ik vannacht niet kom slapen, maar hier bij ‘t kaboutertje blijf.’

Aarzelend keek Theo om. ‘Zou ik ‘m in een van de hokken sluiten?’

Wanja maakte ‘n geruststellende hoofdbeweging. ‘Als ik bij hem blijf, gebeurt er niets,’ zei ze. En daarvan scheen Theo toch ook overtuigd te zijn: hij knikte toestemmend en ging heen.

‘n Vlaag koude nachtwind drong bij het openen en sluiten der deur den wagen binnen. Het scheen, dat Wanja nog ‘n groet verwacht had: ze hield, als luisterend, het hoofd ‘n weinig schuin. Daarop huiverde ze even voor de binnengestroomde koude en trok zich den eigenaardigen, bonten halsdoek vaster om de schouders.

Ze ging nog ‘n tijdje voort met het reinigen van Bartje’s fluweelen

pakje. Theo liep met langzame passen om den wagen; daarna ketsten er paardehoeven op den hardbevoren grond. Bij het vuur zaten nog enkele kermisreizigers bijeen; Bartje ving verwaalde brokstukken op van 'n verhaal, dat het oudje met de schelle stem en de warrelige grijze pruik den anderen opdischte... het ging over kabouters en aardmannetjes. Na eenigen tijd scheen het hem toe, dat in een der woonwagens 'n klein kindje hilde. Het geluid kwam niet van 'n dier; iets in Bartje zei, dat het 'n menschenkindje zijn moest. 'n Zwaarbrommende, troostende stem deed het kleintje bedaren.

Ook Wanja luisterde er naar, legde het nu schoongeborstelde pakje terzijde, wierp 'n paar houtblokken in het kacheltje, dat 'n gulzige, roode tong uitstak om ze op te slokken. Daarna draaide ze de lampe-pit wat lager, ging op den vloer zitten, nam 'n doosje met kleurige stofjes en overgebleven lapjes op haar schoot, woelde er peinzend met de vingers in rond, legde eens enkele kleuren naast elkaar. Maar tenslotte pakte ze alles er weer in, leunde vermoeid tegen het wagenbeschoot, legde een hand tegen haar wang en staarde voor zich uit. Bartje keek van onder de dekentjes naar haar, vond haar zoo in het schemerduister nog mooier dan daarstraks bij het groote vuur, dat haar fel en rood beschenen had. Mooier en nog vreemder; haar donkere oogen schenen nog grooter; 'n zachte, geheimzinnige glans lag erin.

Nu begon het buiten te regenen; de droppels tikten op het dak van den wagen en, scherper, tegen de kleine vensterruitjes met de roodgeruite keukengordijntjes. Wanja stond zachtjes op, wierp 'n blik naar Bartje, die zich slapende hield, nam 'n stuk geolied zeildoek van de hokken en ging naar buiten om het Theo te brengen.

Op dit oogenblik had Bartje kunnen vluchten. Hij had z'n schoongeborstelde fluweelen pakje kunnen grijpen, door de deurkier naar buiten kunnen glippen, en in de duisternis tusschen de vlakbijstaande boomen zou hij in 'n oogwenk spoorloos verdwenen zijn, - hij wist het.

Hij wist ook, terwijl hij daar met bonzend hartje onder de dekentjes lag, dat elke seconde van aarzeling de vlucht weer onmogelijk kon maken.

Vliegensvlug ging het hem weer door het hoofd, dat hij nu bij zulk 'n reizend circus beland was, waarvan juffer Marleentje en juffer Katrien zooveel kwaad gesproken hadden; dat hij, met den troep meereizende, steeds verder van het bosch en het huisje onder den hollen eik zou geraken.

Maar er was iets, dat hem het vluchten belette. Niet alleen het behagelijk verwarmde woonvertrekje en de huivering voor den kouden, vochtigen winter nacht hielden hem hier vast, neen, er was 'n sterkere macht, die zijn wil verlamde en hem als 't ware in zijn bedje neerdrukte: Bartje wilde niet meer van Wanja weg. En nu hij dat voor zich zelf eenmaal zeker wist, kwam zijn hart tot bedaren en wachtte hij rustig tot zij zou terugkeeren.

Daar klom zij het kleine trapje weer op, nam het op, zette het zachtjes in den wagen neer, sloot de deur achter zich. Meteen kwam er beweging in het vertrekje; de borden op het etensrekje rammelden; de lamp zwaaide, en Bartje hoorde ook het gekraak van andere, rijdende wagens.

De tocht was begonnen.

Toen ze op den straatweg zelf kwamen (de wagens hadden wat terzijde ervan gestaan) werd het geschok dadelijk minder; slechts nu en dan in 'n kuil werd alles dooreengeschud. Wanja ging weer op den vloer zitten, den rug tegen den wand, en haalde uit 'n bruin omhulsel 'n gitaar. Ze stemde zachtjes de snaren, begon er toen op te tokkelen, gedempt, vaag en vreemd; het geruisch van den regen vermengde zich ermee, overstemde het vaak. Na eenigen tijd begon ze erbij te neuriën, zong er soms ook enkele woorden bij in 'n vreemde taal.

'Russisch...!' dacht Bartje even bij zichzelf, maar dadelijk daarop kon hij heelemaal niet meer denken, zoo week werd het hem om het hart. Alles scheen hem nu 'n heerlijke droom toe. Verdrietig was de droom begonnen, maar nu was alles, alles goed...

Wanja speelde voort; haar blanke vingers voerden dansjes uit over de snaren, soms vroolijk, soms traag; ze legde het hoofd schuin als luisterde ze er zelf naar, 'n glimlach om haar mond. Toen viel haar

blik op Bartje; ze zag zijn wijd open oogjes en legde verschrikt de hand op de gitaar.

‘Slaap jij nog altijd niet?’

‘Dat is niet erg,’ fluisterde Bartje. ‘Ik luister...’

‘Het zijn liedjes van Rusland,’ zei Wanja. ‘Het zijn liedjes van de Russische steppen, waar 's zomers de herders het vee weiden en 's winters de hongerige wolven huilend rondzwerven. Liedjes van de onafzienbare, gouden korenvelden van Rusland, bruisend en golvend als de zee wanneer de warme zomerwind erover strijkt.’ Ze zweeg even, streek met de hand over het voorhoofd. Haar oogen lachten weer toen ze doorging: ‘Liedjes van dappere Kozakken, die op hun kleine steppenpaardjes ten oorlog trekken. Liedjes van Ruslands ouden, breedden stroom, de Wolga... - Over alles kan men 'n liedje zingen; dat maakt het leven zoo mooi. Er zijn liedjes over den kouden, langen winter, liedjes over den storm, over den regen, liedjes van afscheid en verlangen. Soms zou men willen schreien... maar dan zingt men 'n liedje - en het gaat over.’

Wanja staarde droomend voor zich uit, luisterde met Bartje naar den regen. Sinds ze uit de luwte van het boschje waren, had de wind ook vrij spel gekregen en keilde twijgen en doode takken naar de voorbijtrekkende kermiswagens, drukte soms ineens den rook in de kromme schoorsteentjes terug.

Bartje had zich in zijn bedje opgericht. ‘Ik ken ook 'n liedje, Wanja!’ zei hij. ‘'n Liedje van de zomer en het onweer... het is een van onze kabouterversjes, zooals de hoofdman er ons in de lange winter zooveel heeft voorgezongen.’

‘Zing het eens voor me?’ vroeg Wanja. ‘Dat liedje van de zomer en het onweer; het zal mooi zijn, juist omdat alles nu zoo guur en doods is...’ In verwachting keek ze hem aan, hield haar gitaar gereed om er zachtjes bij te spelen wanneer Bartje zijn liedje zingen zou. De dreumes zat in zijn witte hemdje rechtop in bed en zong, strak voor zich uit kijkend, met z'n hooge stemmetje:

'Zomer is het in 't bosch;
 Loomte stilte drukt op 't mos.
 Roerloos staan de oude boomen,
 't Is, alsof ze droomen... droomen...
 Geen ritselend blaadje, - zelfs geen zucht!
 Zwaar van geuren is de lucht,
 En de scherpe zonnepijlen,
 Die door 't groene loover ijlen,
 Bedekken
 Met gouden plekken
 't Mosfluweel.

Geen meezen- en geen lijsterkeel
 Opent zich... alles zwijgt
 Om het onweer, dat er dreigt.
 Hoor...! 'n Ver en dof gerucht...
 Doodsch en grijs wordt nu de lucht.
 Donkere wolken doemen op;
 Dan spet de eerste lauwe drop!

Hoor het ritselen! Hóór het rommelen!!
 Hoor den regen razend trommelen!
 Bliksems flitsen door de wolken;
 Suizend schieten regenkolken
 Op de warme aarde neer.
 Hoor!! De donder buldert weer
 Slag op slag!
 Krak op krak!
 En in 't felle, purp'ren licht
 Telkens weer 'n boomkruin zwicht!

Maar dan mindert het geweld
 En het onweer ruimt het veld;
 De zwarte donderwolken vluchten
 Naar and're blauwe zomerluchten...'

‘Dat was het liedje van de zomer en het onweer! Maar het liedje van de winter ken ik ook!’ riep Bartje opgewonden. ‘Luister maar!

In hermelijnen mantel met diamanten knopen
 Komt op z'n sneeuwen schoenen de Winter aangeslopen,
 'n Pelsmuts over beide ooren.
 Z'n snor en baard zijn witbevoren!
 Sombor klimt hij op z'n troon,
 Dekt zich met zijn keizerskroon,
 Schudt slechts met z'n grijze lokken
 En reeds dwarrelen de vlokken
 Op de zwarte aarde neer...

Neemt de vorstelijke Heer
 Dan z'n Scepter in de hand...
 Zie!! Reeds is het heele land
 In 'n ijspaleis vertooverd!
 De takken zijn met rijp belooverd!
 Witte zuilen zijn de boomen;
 'n Marmervloer dekt alle stroomen.

Roode wangen, wollen das,
 Op de ar, diep in de jas.
 Schaatsen rijden, sleedje prikken,
 Warme appelbollen pikken,
 Heete melk, om te ontdooien.
 Naar 'n sneeuwpop ballen gooien!
 Stoeien, vallen om het meest, -
 Zoo viert de mensch het Winterfeest.

Maar wij, kabouters, doen daaraan niet mee!
 Wij zitten verscholen, stil en tevrêe
 In ons huisje in 't bosch, diep onder den grond,
 Waar nog geen sterfelijk mensch ons vond.

Daar is 't warm en gezellig; wij eten en drinken
 En lachen, of laten de bekertjes klinken!
 Soms ook lezen we 'n tijdje,
 Domineeren 'n partijtje
 Luisteren stil... in gepeinzen verloren,
 Naar de wormen in 't hout, die hun gangetjes boren.
 Soms knuts'len we wat; we hameren en zagen;
 En zoo verstrijken de wintersche dagen...'

Bartje had met trillende stem ten einde gezongen.

'Hoe gezellig... wat je daar zingt!' zei Wanja. 'Zooals jullie daar in 't diepe woud, ver van de menschen, bijeengewoond hebt, - dat is haast te mooi om te gelooven.'

'Het is alles, alles waar!' bracht Bartje eruit. 'Maar ik heb vroeger nooit geweten, dat het zoo mooi was. Nu weet ik het pas... nu ik er nooit en nooit weer zal terugkeeren!'

En in 'n plotselinge opwelling wierp Bartje zich in zijn bedje op de knieën en smeekte Wanja: 'Oh, alsjeblijft, laat me vluchten! Ik wil weer naar het bosch terug! Ik weet er de weg nog wel niet heen, maar ik zal net zoo lang zoeken en zoeken tot ik het huisje onder de holle eik heb teruggevonden!'

Wanja keek Bartje met haar groote oogen aan, die zich nu eensklaps met tranen vulden. 'Ik weet wat je voelt,' zei ze zacht. 'Het is de kwaal, waaraan ook Jozefientje lijdt... en ook ikzelf kan soms zoo naar mijn Rusland verlangen, dat het mij te machtig wordt. Maar, al heb ik hier Rusland niet, m'n liedjes van Rusland verlaten me nooit. En jij hebt je liedjes van het bosch, Bartje. Wij tweeën moeten hier blijven... wij moeten Theo helpen! Onthou dit, klein-Bartje: waar men iemand helpen kan, is het leven altijd mooi. En jij, kaboutertje, wat weet jij nog van het leven der menschen af? Ben jij dan niet nieuwsgierig om het te leeren kennen?'

'Heelemaal niet!' snikte Bartje. 'Jij bent lief, Wanja, jij wel, maar de andere menschen zijn allemaal slecht!'

‘Oh nee, er zijn veel meer goedhartige dan slechte mensen! Denk je dan, dat Theo slecht is? Hij is alleen maar eierzuchtig; zijn eierzucht staat zijn goede eigenschappen in den weg.’

‘En Jasper? Is *die* dan soms niet slecht?’ vroeg Bartje.

Wanja zuchtte. ‘Ik denk altijd, of niet alle mensen in hun hart graag goed zouden willen zijn, als ze maar konden,’ ontweek zij en voegde er nog aan toe: ‘Slecht zijn geeft immers geen vreugde...?’

Beiden zwegen 'n tijdje.

‘Ik zal bij je blijven, Wanja!’ beloofde Bartje.

Wanja hoorde het wel en knikte, even glimlachend. ‘Zie je nu wel, dat je bij me blijft!’ zei ze. ‘Ik wist het wel! Je moet me nog van alles vertellen: van 't bosch, van de andere kabouters, van de dieren, die je er kende, en vooral van die oude hoofdman, die jullie op winteravonden liedjes voorzong. En dan zal ik jou vertellen van Pawel en Petroesjka, m'n broers in de wagen hiervóór, en van Kamiel, de zwaard-en-degenslikker, van die goeie oude Kaatje, wier man orgeldraaier is, van Wenzel, de kleine clown, van... - Nee, ga nu slapen!’ zei ze eensklaps, Bartje aanzierend. ‘Je ziet er moe uit. Ga slapen...’

Ze drukte hem in z'n bedje neer, hield haar hand 'n oogenblik beschermend over hem heen.

Toen ze ze oplichtte, was Bartje in slaap gevallen.

J.F.

XII. Door regen en duisternis. De veldwachter.

HET regende dien heelen Kerstnacht door. Slaperig zaten de mannen op den bok der wagens; met laag hangenden kop stapten de kermispaardjes voort, - het natte tuig glom in de duisternis. Binnen sliepen de vrouwen en nog enkele der mannen. Martje, de vrouw van Simon-den-sterksten-man-ter-wereld, lag met haar kindje van 'n paar maanden in de armen; het kleintje had nu eindelijk opgehouden te huilen. Jenny en Fanny, de dochters van den circusleider, tot koorddanseresjes opgevoed, sliepen tezamen met hun ouders in den voorsten wagen, die het grootst was en de meeste gemakken bood.

Onder den wagen van Pawel en Petroesjka, de beide broers van Wanja, acrobaten en goochelaars, hing 'n mand met vier jonge hondjes, warm bijeengekropen tusschen oude voddën; de moeder kon loopen waar ze wilde, maar verkoos onder den wagen te gaan om bij haar jongen te blijven.

Wanja was tenslotte ook ingeslapen, in 'n hoek geleund. Maar het diepst en het rustigst van allen sliep klein-Bartje, die er den hemel wel dankbaar voor zijn mocht, dat het niet reeds was gaan regenen

toen hij in het riool achter meneer Vaalstaart aan naar 'n veiligen uitweg zocht.

Pas tegen den morgen, om 'n uur of vijf, zes, hield de regen op en kon er stilgehouden worden om 'n vuur te maken en koffie te zetten; de paarden hadden deze rust ook hard nodig. De mannen, die gemend hadden, spanden de dieren uit, gingen daarop naar binnen om hun doorweekte kleeren te verwisselen.

Slaapdronken kwam het oudje met de pruik den wagen van Kamiel uitstappen; de goedige degenslikker woonde met haar en haar man, Dries-den-orgeldraaier, onder één dak. Ze zag er nu heelemaal als 'n heks uit, zooals ze daar, de haarsprietten voor 't magere gezicht, met 'n takkebos naar buiten kwam en er mopperend den eenen lucifer na den anderen bij verstreek. 'Breng m'n doek eris, Drie-ies!' krijschte ze, huiverend. Maar Dries kwam niet met den doek, en daarop ging ze er zelf om heen, in onverstaanbaar gemompel haar ergernis luchtend.

Toen ze terugkeerde, brandde het vuur. Ze bond 'n paar stokken tezamen boven de knetterende vlammen, hing er 'n grooten ketel met water aan.

Wanja was wakker geworden toen Theo den wagen binnenkwam. 'Arme jongen, je bent drijfnat!' zei ze, zich wat verlegen den slaap uit de oogen wrijvend. 'Is Kaatje al aan 't koffiezetten? Ik ga eens zien of ik haar helpen kan. Ons kleine Bartje slaapt en zal vooreerst nog wel niet wakker worden. 't Is 'n schat van 'n kereltje!'

Theo had het zeil van de kooien gelicht en naar het zieke aapje gekeken zonder de begroetingen der andere dieren, die nu ontwaakten, op te merken. Maar terwijl hij het zeil mismoedig weer vallen liet, zag hij Bartje's hoofdje boven de lappe-dekentjes, en 'n glimlach overtrok zijn gelaat. 'Die maakt gelukkig alles nog weer goed!' zei hij tot Wanja.

Zij stond al bij de deur, knikte hem bemoedigend toe. 'Denk er om: trek ook droge sokken aan, anders word jij zelf nog ziek!'

‘Ik ziek...!’ zei Theo met jongensachtige minachting. ‘Maar jij, da’s wat anders. Zoo uit de warmte de kou in!’

Er lag grooter genegenheid in zijn stem dan gewoonlijk, en om Wanja's lippen teekende zich 'n blijde trek af. ‘Ik ga bij 't vuur staan, - daar is 't warm!’ zei ze vroolijk, ging het trapje af, dat Theo reeds neergezet had, en sloot de deur achter zich.

Buiten vond ze Dries-den-orgelman met het busje koffie in de hand, wachtend tot het water koken zou. Kaatje porde in 't vuur. De hemel was lichter geworden; het zag er niet meer naar regen uit.

Wanja vertelde Pawel, haar broer, die de paarden voeren ging, hoe aardig het kleine kaboutertje was en hoe hoog Theo zijn verwachtingen gezet had. Even later kwam Theo er zelf bij; hij had zich reeds omgekleed, en ving nog juist Wanja's laatste woorden op. ‘Let op, Pawel, ik krijg m'n eigen circus nog!’ voorspelde hij. De opwinding trilde door z'n stem.

‘Ja, dat kon best gebeuren!’ gaf Pawel toe, 'n groote, lenige jongen met gitzwarte oogen. ‘Dan gaan we allemaal naar jou over! Ik voor mij loop liever nog vandaag dan morgen bij Jasper weg! En als ik Wanja zoo hoor, geloof ik dadelijk, dat er met dat ventje, dat je gisteravond in de vingers geloopt is, geld te verdienen valt!’

Theo knikte, staarde voor zich uit naar de haver-vretende paarden; het was hem niet aan te zien, dat hij den heelen nacht niet geslapen had, zoo wakker was zijn blik. ‘Zoodra ik het geld ervoor heb, denk ik erover, 'n paar groote dieren te koopen,’ zei hij en voegde er haastig aan toe: ‘Afgerichte natuurlijk, dat ik er al gauw mee kan optreden! Dat heb ik altijd 't liefste gewild! 'n Paar tijgers, of ijsberen! Ik hou van de groote dressuur!’

Pawel was nu toch even verbaasd van de stoute vlucht, die Theo's verwachtingen genomen hadden. 't Zou nog wel even duren voor 't zoover was, meende Pawel bij zich zelf. Maar 'n ernstige waarschuwing kon hij reeds nu niet terughouden. ‘Wat 'r ook gebeurt, neem van je leven geen ijsberen, Theo!’ zei hij. ‘Daar gebeuren eeuwig en altijd ongelukken mee, al zijn ze nog zoo goed gedresseerd!’

‘Ik ben niet bang uitgevallen,’ mompelde Theo, en zijn oogen namen reeds bij voorbaat 'n dreigende uitdrukking aan.

‘Ik zeg ook niet, dat je bang bent; ik zeg, dat er ongelukken mee zullen gebeuren!’ merkte Pawel, licht geërgerd, op.

Wanja had eerst 'n oogenblik om hen geglimlacht toen ze samen de gebeurtenissen zoover vooruitliepen, maar nu nam ze Pawel's partij. ‘Hij heeft gelijk, Theo! Als je zoo graag nog eens met grootere dieren wilt optreden, richt dan robben of zeeleeuwen af; die zijn zoo aardig en goedleersch en er kunnen geen ongelukken bij gebeuren!’

‘Voor mijn part olifanten!’ meende Pawel. ‘Maar ijsberen zijn te gevaarlijk.’

Theo had onwillig geluisterd; hij antwoordde niet. ‘Voor jou heb ik ook al wat bedacht, Pawel!’ zei hij. ‘Zou je dat lijken... om nog eens met Arabische hengsten op te treden?’

Door dit droombeeld was Pawel ontwapend. ‘Als we 't nog eens zoover brachten, Theo!’ riep hij uit. Maar meteen waarschuwde hij zichzelf en de anderen: ‘Laten we 'n beetje stil zijn, anders hoort Jasper ons, en dat zou maar last en woorden geven!’

‘Je zult zien, dat ik 't klaar speel!’ zei Theo met 'n stelligheid, die op de beide anderen zooveel indruk maakte, dat Pawel van blijde opgewondenheid al met de tong klapte en Wanja met 'n zucht van verlichting zei: ‘Dan moet Petroesjka meteen maar eens met die vreeselijke doodensprong ophouden!’

Theo keek haar aarzelend aan. ‘t Is anders 'n goed nummer; de menschen komen er wel apart voor kijken, en hij is toch nog nooit verkeerd gesprongen.’

‘Eenmaal zou voldoende zijn,’ meende Wanja verdrietig.

Pawel had in gedachten het hoofd geschud. ‘Daar krijg je hem toch niet van af, Wanja,’ zei hij. ‘Hij houdt zelf van die sprong en vindt 't fijn als de heele tent wit van angst ziet. En ik geloof ook niet, dat hij ooit verkeerd zal springen. Hij doet er z'n oogen soms bij dicht - zoo zeker is hij, 't zweefrek niet te zullen missen. “Al spring ik verkeerd af, dan weet ik 't door 'n buiteling meer of minder toch nog wel

klaar te spelen, dat ik dat rek in m'n vingers krijg!" zegt hij. Je weet toch zelf, Wanja, dat Jasper 't eerst veiliger vond, 'n net te spannen. En wie wou dat niet? Petroesjka! Stil... daar komt hij!

Uit een der wagens kwam Petroesjka in z'n zwarte trui. De handen en polsen in de broekzakken, slenterde hij naar het vuur en bleef daar, starend in de vlammen, staan wachten op de koffie.

"'t Water zal temet heet genoeg zijn," zei Dries de orgelman tegen hem. 'Zou 't nog weer gaan regenen, dat je dacht? Nou, 't kan beter nog weer regenen as vriezen, nietwaar? Als de weg als 'n spiegel zoo glad is; dat draait weer op uitglijden en struikelen uit. Voor de paarden, meen ik. Net als laatst, weet je 't nog? Of wat dacht je?'

Petroesjka gaf op deze meeningen en vragen geen antwoord, draaide thans den rug naar het vuur om ook dien te verwarmen.

Dries veegde z'n rooden neus met de mouw van z'n jas schoon en keek naar den hemel.

'Sta niet te suffen, Dries!' viel Kaat uit. 'Als je niet gauw nog wat hout uit de wagen haalt, gaat 't vuur uit!'

'Dries moet 't alweer doen...' zuchtte de orgelman, maar ging toch heen om Kaatje's bevel uit te voeren.

Even later lokte de zich verbreidende koffiegeur alle anderen eveneens de wagens uit. Slechts Jasper en de zijnen bleven binnen, niet zoozeer uit koppigheid na de ruzie van gisterenavond, als wel, omdat ze in hun wagen wat later op den morgen hun eigen koffie zetten. En ook Martje bleef met haar slapend kindje binnen; Simon, de sterkste man ter wereld, kwam voor haar 'n kommetje-vol halen. Kamiel, de degenslikker, zat niet dik in z'n goed en hield daarom z'n natte kleeren maar aan. 't Dee 'm niks, verzekerde hij de bezorgde Wanja, terwijl hij geduldig z'n witte kommetje ophield tot Kaatje hem bediend zou hebben.

Deze was bij het koffieschenken weer in haar element, krijschte met haar vergane stem en goot het koffie-aftreksel met zooveel drukte in de opgehouden kommetjes, alsof het 'n zeer bijzonder brouwsel was.

Zij stak ook de anderen met haar luidruchtigheid aan. Pawel, nog opgewonden door het toekomstbeeld van de Arabische hengsten, ging met gekruiste armen en beenen om het vuur dansen; Wanja glimlachte terwijl ze toekeek; Petroesjka sloeg er met zijn groote handen de maat bij.

Op den weg naderde 'n licht. En plotseling verstomde de zorgeloze luidruchtigheid; Pawel kwam overeind; zelfs Kaatje hield haar mond, keek met de anderen schuw naar het licht, en Kamiel sprak uit wat allen vermoedden:

“'n Veldwachter!!”

‘Trap uit dat vuur; de koffie is immers klaar!’ raadde Kaatje gejaagd aan, en Dries begon als 'n duivel in het vuur rond te trappen. ‘Ach wat!’ zei Kaatje er weer achteraan, ‘hij heeft 't nou tòch gezien. En mogen we hier soms geen onschuldig vuurtje stoken? Schei d'r maar mee uit, Dries, je schroeit je schoenen nog! - Wie nog 'n bakkie koffie?’ krijgschte ze dapper. Dit was in gevaarlijke oogenblikken haar strijdroep.

De veldwachter was nu aangekomen en sprong van z'n fiets. Donkere oogen blikten onder den glimmenden helm dreigend, onverschrokken naar de menschen om het vuur.

‘Wat moet dat hier?!’ vroeg hij.

Simon, de sterkste man ter wereld werd door Kaatje als 'n soort boeman, die schrik verwekken moest, naar voren geschoven. ‘Wat bedoel u?’ vroeg hij argeloos, tegelijk z'n geweldige schouders opzettend.

Maar de veldwachter liet geen angst blijken, al stond hij ook alléén tegenover 'n half dozijn mannen, waaronder zulk 'n krachtwonder. Hij kwam met z'n fiets nog enkele schreden naar voren, bleef zonder met de donkere oogen te knippen voor den sterksten man ter wereld staan.

Kaatje wierp het nu dadelijk over 'n anderen boeg, toonde haar innemendst gezicht en streek haar weerbarstige pruikekrulletjes achter de ooren. ‘Dag, meneer de agent! Je komt zeker 'n bakkie koffie halen? Pas gezet, hoor! Dries, haal as de weerlicht 'n kommetje!’

Dries, ijveriger dan ooit, ging op 'n drafje naar den wagen.

‘Dag, meneer de agent! Je komt zeker 'n bakkie koffie halen’, blz. 52.

Maar de veldwachter keek er geen haartje vriendelijker om. 'Jullie weet heel goed, dat je hier geen kamp mag maken!' zei hij.

'Maar doen we dat dan, meneer de p'lisie-agent??' vroeg Kaatje stomverbaasd. 'Maken we dan 'n kamp?? En we zetten alleen maar 'n onnoozel bakkie koffie!'

'De paarden rusten even uit,' zei Kamiel. Er lag bitterheid in z'n stem.

'Dat mag hier niet,' stelde de veldwachter onbewogen vast, zonder naar Kamiel om te zien.

'Maar de dieren hebben de heele nacht door de regen geloopt!' viel Pawel driftig-verwijtend uit.

'Niets mee te maken. Hier mag niet uitgespannen worden. Rusten kunnen ze - maar dan in 't tuig.'

'Dat is geen rust,' zei Kamiel norsch.

Dries was met z'n kommetje komen aandraven; Kaatje griste het hem uit de vingers, schonk het vol en hield den veldwachter het warme bruine vocht verleidelijk onder den neus. 'Drinkt u nou eerst uw bakkie koffie eens leeg!' drong ze aan, hem haar liefsten glimlach schenkend. 'Daar wordt u 'n ander, 'n beter mensch van!'

Maar de veldwachter duwde norsch de knokige heksenhand, die de kom omvatte, opzij en richtte zich op zijn beurt driftig tot Kamiel. 'Ik zeg je, dat er niet uitgespannen mag worden, - dat is genoeg! En dat vuur moet oogenblikkelijk uit! D'r mag hier geen vuur gestookt worden!'

'Ook voor 'n armzalig kommetje koffie niet??' vroeg Kaatje verbaasd, terwijl Dries weer in de vlammen ging rondstampen om den veldwachter toch maar vriendelijk te stemmen.

'Ook voor 'n kommetje koffie niet!' zei de veldwachter gramstorig. 'Jullie houdt je altijd van den domme, maar je weet heel goed wat van de wet mag en wat niet! Ik heb de wetten ook niet gemaakt; ik heb er alleen maar voor te zorgen, dat er aan gehoorzaamd wordt! En nou voor 't laatst: paarden inspannen - of ik bekeur jullie!'

Hij plaatste z'n fiets tegen 'n boom, diepte uit z'n borstzak 'n klein, rood boekje en 'n potloodstompje op...

‘Meneer de veldwachter...!’ Dat was Wanja.

Getroffen, onwillekeurig wat vriendelijker, keek de veldwachter naar de vreemde meisjes-stem om.

‘Meneer de veldwachter,’ zei Wanja, ‘de wetten zijn er toch niet voor gemaakt om er elkaar mee te plagen? En dat nog wel in de Kerstnacht! De paarden zijn moe, de mannen verkleumd, want ze hebben uren lang op de bok gezeten. Mogen ze dan niet 'n uurtje uitrusten? We doen hier toch geen kwaad; niemand heeft er schade of last van...!’

‘Juist, Wanja!’ viel Kaatje haar krachtig bij, 'n haastigen blik op den weifelenden veldwachter werpend, ‘dat heb je netjes gezegd, m'n hartje: meneer de p'lisie en wij zijn allemaal slachtoffers van de wet! Iedereen ligt lekker in z'n warme bed, behalve de p'lisie en de kermislui, - die jaagt de wet maar de straat op! Meneer de p'lisie staat hier ook niet voor z'n plezier!’ Kaatje haalde met snellen greep 'n smoezelig spel kaarten onder haar rokken te voorschijn. ‘En daarom... trek 'r 's 'n kaartje uit, meneer de agent!’ Haar vlugge vingers hadden de kaarten reeds tot 'n waaier gespreid. ‘Niet?? 't Kost geen cent! Nou goed, dan zal ik 'r eentje voor u trekken; ik haal 'r nooit 'n slechte kaart uit! Let dus op, meneer de p'lisie, ik trek blindelings... harte-vrouw, ziet u wel?! Beter hadt u waarempel toch zelf ook niet kunnen trekken. Harte-vrouw...! Dat wil dus zeggen: over acht plus acht min één gedeeld door vijf, da's precies en op de kop af over drie jaar, is u chef van alle veldwachters geworden - wat 'n bof voor ons, mannen! - en zit u 's avonds, in plaats van op de fiets in weer en wind, gezellig met harte-vrouw achter de kachel bij 'n koppie thee!’

De veldwachter, half overwonnen, duwde Kaatje glimlachend terzijde. ‘Vooruit, 'n uur kun jullie hier rusten,’ zei hij, tot Wanja gekeerd. En tegen Kaatje: ‘Geef me dan maar 'n kop koffie.’

‘Nou, zie je wel, wat heb ik nou gezegd? Leve meneer de p'lisieagent!’ riep Kaatje triumfeerend uit. ‘Astublief, ingeschonken was ze

al voor u. Verschgezette koffie, da's iets voor kermislui en meneeren veldwachters! Pawel! Dans meneer 's op z'n Russisch voor? Jij ook, Petroesjka! Vooruit!

Pawel danste al, wierp lustig de beenen uit, knipte met de vingers. Maar Petroesjka wilde niet meedoen. Hij klapte slechts in z'n handen, en Wanja zong er enkele woorden bij.

Langzaam dronk de veldwachter de heete koffie, die z'n koude maag even lekker verwarmde als ze het den zwervers gedaan had. Maar hij bekende het niet, keek over z'n kommetje heen naar den lenigen jongen danser, die zoo kweek armen en beenen repte. 'Moet dat Russisch wezen?' vroeg hij vroolijk, om te toonen, dat hij er niet invloog.

"t Gaat er op de kermis voor door," antwoordde Wanja en knipoogde tegen Petroesjka, om wiens strakken mond 'n spottende glimlach verscheen. 'Men moet nu juist al veldwachter wezen om te zien, dat 't *niet* Russisch is!'

De veldwachter deed, of de lof, die Wanja hem toezwaaide, zijn ooren ontgaan was. 'Ja, de menschen zijn dom!' gaf hij slechts toe. 'De menschen zijn dom... en daar leven jullie van!'

In 'n plotselinge opwelling danste nu ook Petroesjka mee. Hij was nog sterker en leniger dan Pawel, klapte luid met de tong, vuurde onder het dansen zijn broer met korte, scherpe kreten aan, - alsof dat nog noodig was. En Wanja zong; haar oogen schitterden.

De veldwachter lachte, streek zijn snorren op. 'Jullie zijn me 'n vroolijke troep kermisklanten,' zei hij, onwillekeurig het tweede kommetje koffie aannemend, dat Kaatje hem reikte. 'Niks als snorrepijperijen aan 't hoofd. Zorgen? Ho-maar!' En hij keek op z'n horloge. 'Dus denk erom, 'n uur en niet langer! Om zeven uur weer ingespannen en weg!'

Daarmee gooide hij z'n tweede kommetje naar binnen, knikte alleen Wanja even toe en sprong op z'n fiets.

'Dag, meneer de agent!' riep Kaatje hem krijschend na en pookte het vuur weer op.

Twee uur later werden de paarden ingespannen en de wat uitgeruste dieren trokken de wagens verder langs den beslijkten weg. Nauwelijks in beweging, kwamen de kermisreizigers den veldwachter weer op z'n fiets tegen: hij wilde zich waarschijnlijk overtuigen, of ze zich wel aan de afspraak hielden, en groette wat kortaf toen de mannen op den bok der wagens hem al te uitbundig toewuifden. Hij had echter juist op dit oogenblik het ongeluk een van zijn witte tressen te verliezen, en toen hij afstapte om ze op te rapen, kwam Dries de orgeldraaier, haastig van den bok springend, hem de witte tres reeds terugbrengen, ze onderweg zorgvuldig afwisschend aan zijn jas.

Toen moest de veldwachter wel of hij wilde of niet: 'Dank je!' zeggen. Kaatje knikte hem door 'n venstertje vriendelijk toe.

Aan het eind van den langen rechten weg, die door kale, zwarte boomen tot 'n donkere poortgang werd, begon de hemel te breken, en het eerste ochtendlicht gloorde. 'n Eekhorentje liep met sprongetjes, nieuwsgierig omglurend, over de straat, zocht daarna in 'n boom 'n veilig uitzichtspunt van waaruit het, den staart rechtopgezet tegen het ruggetje, op de daar beneden voorbijtrekkende kermiswagens kon neerzien.

Er sloeg wat zonnegoud tegen de lage wolken; de mistige damp, die over de velden hing, tintelde ervan. Terzijde van de straat lag hier en daar 'n boerderij; in de staldeur stond 'n knecht of 'n slaperige melkmeid met haar emmers in de hand te kijken; 'n schorre haan kraaide in de ren.

Ze kwamen door 'n klein stadje. De luiken voor de vensters waren nog gesloten, de straten als uitgestorven. Als 't niet juist tweede Kerstdag geweest was, zou hier en daar de gloed van 'n bakkersoven naar buiten gestraald hebben, - nu snoven de zwervers vergeefs de lucht op naar versch, warm brood. Op de marktplaats ruischte 'n fontein; de paarden konden drinken. 'n Standbeeld keek peinzend toe hoe ze zich een voor een aan het koude water laafden. Het was 'n man in ouderwetsche kleedij; in z'n handen droeg hij 'n aardbol. Onder het portiek van het stadhuis zat 'n bedelaar te slapen, ineengerold in z'n schamele lompen,

maar behalve deze bedelaar en de eereburger-in-marmer lagen alle burgers van het kleine stadje nog onder de warme dekens.

Wanja maakte van het oogenblik, dat de paarden dronken, gebruik door naar buiten te komen en bij Theo op den bok te klimmen; ze had zich in haar doek gehuld en bleef 'n uurtje bij hem zitten. Op den bok van den wagen vóór hen hield Pawel z'n ouderen broer gezelschap en speelde op z'n harmonica: het dansen daarstraks had hem ervoor in de stemming gebracht. Petroesjka zong er met diepe stem bij; van den achtersten bok klapte Dries met de zweep, en Kaatje vroeg krijschend wat hem bezielde.

Na het stadje volgden weer boerderijen. Daar waren nu ook kinderen op de been en kwamen met vaak nog ongewasschen gezichtjes, de strooblonde haren onder de muts of pet uit, naar buiten gelopen om de harmonica-muziek te hooren. 'Kermisluu!!' riepen ze elkaar toe, 'n stevig stuk boerenstoet in de kleine vuistjes. Wanja lachte hun toe, maar achter 'n venster met nog half neergelaten gordijntjes tikte 'n wantrouwende, van slaapdrunkenheid nog knorrige boerin de kinderen terug naar huis. Als razend ging de kettinghond tekeer.

Het werd 'n mooie dag. Wanja wipte weer van den bok af om in den wagen brood voor Theo en zichzelf te halen en Pompilius den koningspoedel vrij te laten, die, van blijdschap luid keffend, om de wagens draafde en zonder ooit te missen de stukjes brood opving, die men hem toewierp. Hij trachtte het teefje onder Pawel en Petroesjka's wagen weg te lokken om samen te spelen, maar dit liet de tanden zien: het wilde bij haar jongen blijven.

Ook Bartje ontwaakte nu eindelijk en staarde in grenzenlooze verbazing naar Wanja, die den apen en anderen dieren wat geweekt brood voorzette. Hij had gedroomd, dat hij weer in het huisje onder den hollen eik was teruggekeerd: 'n lief meisje uit 'n vreemd land had hem erheen geleid. Maar meteen herinnerde hij zich ook weer alles wat er in werkelijkheid met hem gebeurd was.

'Dag, Wanja...!' zei hij, blij-ontroerd bij het uitspreken van haar naam.

Wanja keerde zich glimlachend om. 'Zoo, meneertje, heb je goed geslapen? Je kunt nog blijven liggen, hoor!'

'Ja, maar ik wil liever opstaan!'

'Goed, trek je pakje dan maar aan; dat kun je toch wel alleen?'

'Wat dacht jij dan?' vroeg Bartje. 'Waar kan ik me wasschen?'

'Kom maar hier,' zei Wanja.

Ze nam Bartje op en wiesch hem bij 'n keteltje opgewarmd water, droogde hem met 'n schoonen zakdoek af. 'Zoo, dat blijft nou je handdoek, ik hang 'm hier op, zie je wel?'

Bartje kleedde zich haastig aan, maar viel in den schokkenden wagen ondersteboven toen hij op één been stond bij het aantrekken van z'n broekje. 'Heeft Theo de heele nacht op de bok gezeten?' vroeg hij, terwijl hij op z'n billetjes zat en het zóó maar eens probeerde.

Wanja knikte. 'We moeten vóór Nieuwjaar in de stad zijn, waar de groote kermis gehouden wordt! 't Is nu telkens: 'n paar uur rusten en weer verder. En de groote rust kun je beter overdag houden; dan moet het eten gekookt worden, natte kleeren gedroogd, de hokken uitgespoeld... - Kijk eens! Jozefientje eet weer!'

Haar stem klonk blij. Bartje kwam kijken, hield zich aan de tralies van Jozefientje's hokje vast om niet te vallen. Het zieke aapje at. Heel traag en lusteloos, maar het at toch 'n weinig van z'n geweekte brood.

'Ik heb ook trek...!' merkte Bartje op.

'Kom dan maar met me mee op de bok!' zei Wanja lachend. 'Dan eten we met z'n drieën!' Ze nam hem op, sprong den wagen uit, en Theo bood haar de behulpzame hand bij het beklimmen van den bok. Wanja deelde haar brood met Bartje, dien ze onder haar doek warm hield; alleen z'n hoofdje stak in de frissche buitenlucht.

'Smaakt 't, Bartje?'

'Best!' verzekerde de dreumes. 'Nog beter dan bij juffer Marleentje, en daar kreeg ik er nog wel warme chocola bij!'

'Wie is dat? Ben je daar ook al geweest?' vroeg Theo.

'Ja, maar ik ben liever bij Wanja!' zei Bartje.

Wanja lachte en knuffelde hem; ook Theo keek opgeruimd nu hij het kaboutertje in levende lijve weer voor zich zag en van Wanja vernomen had, dat Jozefientje weer wat at. 'Misschien wordt Jossie toch nog weer beter,' zei hij.

In gedachten floot hij daarna 'n tijdje met de harmonicawijsjes van den onvermoeibaren Pawel mee. Maar hij verstomde ook weer, keek zorgelijk voor zich uit.

'Wat is er?' vroeg Wanja.

'Ik denk aan iets wat misschien nogal moeilijk zijn zal...' zei Theo en voegde er duidelijker aan toe: 'Zullen ze me in de stad wel 'n tent willen verhuren zonder behoorlijke vooruitbetaling?'

'We gaan er met z'n beiden op uit,' beloofde Wanja.

Theo was weer gerustgesteld: Wanja kreeg altijd alles gedaan! Maar hij bedankte haar niet voor haar gulle belofte, - knikte slechts even. Het scheen hem moeilijk te vallen om openlijk toe te geven, dat iemand hem uit den nood hielp. 'Ik betaal 't ding natuurlijk in enkele dagen af, - dan hebben ze niets meer te zeggen!' zei hij.

Bartje zat warmpjes ingepakt in Wanja's doek en sloot de oogen voor het vroege zonnetje, dat hem recht in 't gezicht scheen. 'Wacht maar!' zei hij tot Wanja, 'ik zal er wel voor zorgen, dat Theo geld verdient! Ik kan op m'n hoofd staan en kopje-duikelen!'

'Klein, braaf mannetje!' lachte Wanja, en ook Theo kon 'n glimlach niet terughouden.

Onder den wagen vóór hen begonnen de jonge hondjes te piepen: ze hadden honger. De moeder werd onrustig, liep onder den wagen weg naar den bok waarop Pawel en Petroesjka zaten. 'Wordt er nog niet weer gerust?' scheen ze te vragen. 'M'n kindertjes hebben honger en onder 't rijden kan ik ze niet te drinken geven.'

'We zullen wel gauw gaan rusten,' meende Theo. 'Zoodra we maar ergens 'n geschikte plek gevonden hebben; hier gaat 't niet.' En schamper voegde hij eraan toe: 'En als de heeren veldwachters 't goed vinden! *Wij* hoeven niet te rusten! *Wij* zijn geen menschen!'

‘Nou, stil maar...!’ suste Wanja. ‘We vinden wel 'n plaats, waar 't mag! - Katinka...?’

Het kleine bruine paardje voor den wagen spitste de ooren.

‘Zeg de vrouw eens goeden morgen?’

Nu hinnikte het kermispaardje.

‘Goeien morgen, Katinka! hoe is 't er mee? Ben je al heel erg moe?’

Het paardje schudde de manen en stapte dapper voort.

Na 'n half uurtje kwam 'n kleine brug in 't zicht. Daar verbreedde de weg zich over 'n stuk, en 'n groep boomen bood wat beschutting tegen den scherpen wind.

‘Daar zal 't wel kampeeren worden,’ meende Theo.

De voorste wagen, die van Jasper, boog rechts af, het verbreedde gedeelte van den weg op. De andere wagens volgden. Even later lagen de vier jonge hondjes bij hun moeder en dronken de warme melk.

J.F.

XIII. De koorddanseresjes. Het boerenvrouwkje en haar zoon. Bartje krijgt en geeft onderricht.

DE mannen, die op den bok gezeten hadden, gingen nu slapen. Het waren sterke Simon, Kamiel de degenslikker, Petroesjka, Theo en de clown Wenzel, 'n Oostenrijksche jongen, die in 'n wagen sliep, welke achter aan dien van Jasper gebonden was en waarin de saamgevouwen tent en andere circusbehoeften werden geborgen. Gedurende het reizen bestuurde hij den voorsten wagen, zoodat Jasper kon blijven slapen.

Terwijl Pawel de paarden uitspande, stuurde Kaatje haar man uit om brandhout te zoeken, en zelf spande ze hijgend en blazend drooglijnen tusschen de boomen uit; al spoedig flapperden de doorweekte mannenkleeren in den wind. Wanja zette op het kacheltje in den wagen pap te koken voor de dieren. Even later daalde ze bij het bruggetje langs den steilen oever naar het riviertje af, om wat kleeren en vaatwerk te wasschen. Sterke Simon kwam nog even den wagen uit om luiers in den wind te hangen; hij deed het ernstig en vol zorg.

Pawel had op zich genomen, de hokken der apen en andere dieren voor Theo uit te spoelen, die zelf bij Petroesjka slapen ging om niet aanhoudend door in-en-uitgeloop gestoord te worden. Haast elken dag

moest deze reiniging plaats vinden, - het was voor Theo de eenige mogelijkheid om z'n wagen bewoonbaar te houden. En zoo liet Pawel de dieren maar zoolang in den wagen vrij, dompelde de hokken geheel in het stroomende water bij de brug en zette ze op den kant in zon en wind te drogen.

Dries was gewoon z'n zaken in kalmte af te doen, en het duurde Kaatje lang genoeg voor hij met 'n bos min of meer brandbare takken kwam aandragen. Ze stak 'n krant onder wat droog hout, dat ze nog overhad, en toen dat goed brandde, wierp ze er de andere takken over, waaruit dadelijk zulk 'n dikke, gele rook opsteeg, dat haar de tranen in de oogen sprongen. Rook of geen rook, Kaatje was in haar element. Dit vuurtje-stoken was de vreugd van haar leven; ze liet het zich door niemand afnemen en verklaarde in alle bescheidenheid, dat niemand 't zoo goed kon als zij.

‘Vooruit, sta niet rond te lummelen, Dries!’ viel ze tegen den orgeldraaier uit. ‘We zijn nog lang niet klaar! In 't bosch liggen takken genoeg als je maar uit je oogen kijkt!’

‘Ga ze dan zelf halen als d'r genoeg liggen...’ bromde Dries voor zich heen. Maar hij verdween toch weer tusschen de boomen, en spoedig kraakte 't weer van doode takken, die hij afbrak.

Toen de dikke, gele rook Kaatje als in zwaveldamp hulde, kwamen Jenny en Fanny uit den wagen; hun moeder was binnen aan 't koffiezetten, - de geur ervan kwam met de beide meisjes naar buiten waaien. Ze drementelden wat rond en kwamen toen bij Bartje staan, die op het trapje van Theo's wagen, beschut voor den wind, in 't zonnetje zat.

‘Bevalt 't jou hier nogal?’ vroegen ze lachend. ‘Je doet tenminste geen moeite om weg te loopen!’

Bartje antwoordde niet, keek verbaasd naar de beide zusjes op, die in 'n geheel gelijk donkerblauw jurkje voor hem stonden.

‘Je kunt toch wel spreken?’ vroegen ze. ‘Je hebt gisterenavond tegen Wanka toch ook gesproken? Vertel ons 's wat? We zijn zoo vreeselijk nieuwsgierig! Waar kom je eigenlijk wel vandaan? Het is

werkelijk haast niet te gelooven, dat jij leeft en alles precies als 'n mensch doet!'

Bartje liet al die vragen vrij onverschillig langs zich heen waaien, wees echter op Kaatje, Wanja en Pawel en zei ernstig: 'Kijk eens, hoe die werken! Waarom help je hun niet 'n handje? Wanja heeft nog zooveel kleeren te wasschen, die heele stapel nog, zie je wel? Ik ben te klein om haar te helpen, anders zou 'k het vast doen!'

De meisjes lachten onbedaarlijk. 'Weet je dan niet, dat onze vader de directeur van 't circus is?' vroeg Jenny, die kort en blond haar had.

'Wees op je vader maar niets trotsch!' zei Bartje smalend.

'Wel heb je nu ooit, zoo'n kleine rakker!' viel Jenny verschrikt uit.

Fanny had 'n heel blanke huid, groengrijze oogen en kleine, scherpe tandjes, die gereed schenen om toe te bijten. Over haar rood, kroezend haar lag 'n gouden glans; zij droeg twee dikke vlechten. 'Jij bent heelemaal niet te klein om wat uit te voeren, dat verbeeld je je maar!' zei ze vroolijk, maar met iets bits in haar stem, dat geen weerspraak duldde. 'Kijk eens... m'n schoenveter is juist losgegaan, - die mag je 's gauw voor me vastrijgen!'

Ze zette haar spitse hakje vinnig op de trap neer, en Bartje was zoo verbouwereerd, dat hij aan 't werk ging om dien veter weer vast te knopen.

Terwijl hij er zich over bukte, reed 'n volgepakte boerenwagen voorbij; wel twaalf gezichten keken er tegelijk uit. Het waren boeren op hun Zondagsch, de vrouwen in engsluitende jakken geperst, uitgedost met hoeden vol veeren en strooien bloemen, de mannen met zwartzijden petten op. Ze gingen op dezen zonnigen tweeden Kerstdag bij 'n bloedverwant op bezoek of misschien ook wel naar den kerkdienst in het naastbijgelegen dorp en loerden nieuwsgierig naar het kamp der kermiswagens, naar de krijgshaftige Kaatje, naar het waschgoed en de luiers, naar Pawel en Wanja, beneden bij het bruggetje, - het was voor hen als 'n grappig bont kijkspel. De zusjes, die bij Bartje stonden, zagen ze later pas; in klein-Bartje zelf hadden ze geheel geen erg. Fanny beantwoordde hun blikken uitdagend, het hoofdje in den nek; Pawel richtte zich op om het prachtige boerenpaard voor den wagen

te zien draven; het droeg rood-wit-blauwe strikjes in de gevlochten manen en in den staart.

Verbaasd waren de boeren over Fanny en Pawel's vrijmoedigen, allesbehalve nederigen blik. Oh, hoe trotsch en hoogmoedig keken die boeren, bijengepakt als biggen in den kleinen wagen, de paraplu tusschen de knieën, op dat kermisvolk neer, dat geen eigen grond en vee, geen eigen woonsteê had en door het land zwierf als 'n zwerm hongerige vogels, neerstrijkend en den snavel wettend waar maar wat te pikken viel...

En met hoeveel verachting dachten die zwervers weer over de boeren, die zich op de kermis den grootsten onzin lieten wijsmaken en - vastgeworteld in hun eigen stukske grond - meenden, dat buiten de paar omringende dorpen en de naastbijzijnde stad de wereld ophield!

Bartje had den schoen geheel dichtgeregen, maar nu schoot Fanny nog iets anders te binnen. 'Haal m'n doosje met kralen eens vlug!' zei ze tot haar zusje. 'Dat zou nou net 'n mooi werkje voor hem zijn: met z'n kleine vingertjes die kralen weer voor me op te rijgen!'

'Nee, nou doe ik niets meer voor je!' zei Bartje vastbesloten.

'Wedden, dat je 't doen zult?' vroeg Fanny.

'Voor Wanja doe ik alles, maar voor jou niets meer!' verzekerde Bartje voor de tweede maal.

Fanny lachte, doch ze was driftig, pakte Bartje met twee vingers achter in den nek, en haar nagels boorden vinnig in zijn huid. Toen Bartje echter luid begon te schreeuwen, liet ze haar kleine prooi los, nam Jenny onder den arm en wandelde, steeds lachend, met haar de straat op.

Pawel was bij Bartje's noodkreten opgesprongen en kwam hem nu halen. Hij wierp 'n driftigen blik in de richting der beide meisjes, scheen de lippen op elkaar te moeten knijpen om hun niets toe te roepen. 'Blijf van nu aan maar dicht bij ons,' zei hij tot Bartje. 'En zoometeen, als we de boer opgaan, ook. We moeten wat stroo voor de dieren en nog het een en ander zien op te scharrelen. Heeft ze je erg geknepen?'

'Nou...!' jammerde Bartje.

'Z'n heele nekje is rood!' bromde Pawel geërgerd tot Wanja,

toen hij, met Bartje beneden bij het bruggetje aankwam. 'Haar nagels staan erin, zoo heeft ze 'm geknepen, die valsche kat!'

Wanja keek verdrietig in Bartje's hals. 'Ze gunnen 'm Theo niet,' zei ze.

Voor Wanja wilde Bartje weer flink zijn. 'Ik zal van nou aan wel zorgen, dat ze me niet meer te pakken krijgt!' verzekerde hij en begon luchthartig steentjes over 't water te keilen, - 'n spelletje naar z'n zin.

'n Half uur later gingen ze met hun drieën 'de boer op', zooals Pawel zich had uitgedrukt. Wanja droeg 'n leegen zak, Pawel z'n harmonica; hij had Bartje in z'n zijzak. Daar had de dreumes 'n vrij uitzicht; z'n hoofdje stak er nog net bovenuit.

Na 'n kwartiertje den weg te hebben afgeloopen, waren ze bij de eerste boerderij; Pawel begon te spelen en ging met elastische danspassen het erf op; Wanja volgde met gebukt hoofd en neergeslagen oogen. Achter de lage venstertjes zaten 'n paar boeren en boerinnen bijeen en loerden wantrouwend en weinig vriendelijk naar den ingang van het erf, vanwaar de vroolijke harmonica-klanken kwamen. De hond achter het huis wilde aanslaan, maar moest ondanks zichzelf met de muziek meehuilen en erbij gaan zitten met opgeheven kop; hij joelde en kermde hartverscheurend.

Pawel liet zich door deze ontvangst niet afschrikken en speelde; ook toen er tegen het raam geklopt en er daarbinnen krachtig van: nee! geschud werd, wiegden Pawels wijsjes voort, en hij knikte er vroolijk tegen in van: ja! Eindelijk verscheen een der boeren, de knuisten in de zakken, voor de deel-deur.

't Was 'n boom van 'n kerel. 'Wat moet dat hier?! We willen geen meziek!' gromde hij.

'Omdat je nou zèlf 'n muzikant rijk bent,' zei Pawel, met het hoofd naar 't hondenhoek duidend, 'moet je 'n ander nog niet weggagen!' En daarna, ernstiger: 'Boer, 't is tweede Kerstdag vandaag; wij zijn arme menschen, en je ziet ons van je leven niet meer terug: geef ons 'n zak hooi voor de paarden? Naastenliefde wordt beloond,

dat weet je, je zult 't beleven, dat je van 't jaar niets dan vaarskalfjes krijgt en zestien gezonde biggen op elke zeug!

‘Van 't jaar?’ vroeg de boer onschuldig. ‘t Jaar is ten einde, man!’

‘Die slag is jouw,’ zei Pawel. ‘Jullie zitten daar als dooien bij mekaar; moet jullie niet er 's dansen op de deel?’

‘We dansen op Zondag niet!’ zei de boer stug.

Maar Pawel liet zich niet zoo gauw afschepen. ‘Goed, dan niet,’ zei hij. ‘Zeg, vertel me 's: ben je onder dienst geweest? Dan speel ik je alle liedjes voor, die jij in de troep hebt meegezongen, en als ik er eentje vergeet, mag je me de deur uitgooien!’

‘Je komt de deur immers heel niet in, - hoe wil je dan, dat ik je d'r uitgooi?’ vroeg de boer. ‘En ga nou ook maar gauw m'n erf af: de hond mocht nog 'r 's van z'n ketting vliegen!’

‘Wil ik 'm even: koest-af! leggen?’ vroeg Pawel.

De boer grijsde ongeloovig. ‘Hij zou je raar aankijken, als je 't probeerde!’

‘Toch nog niet zoo raar, als ik hem,’ verzekerde Pawel. ‘t Is gek, maar als ik 'n hond aankijk, kruipt ie in z'n hok. Ik heb er zelf vijf, - vier d'rvan zijn 'n week oud. Maar nou zonder grapjes: ben jij soms die boer, van wie ze me onderweg vertelden, dat ie 'n ziek varken had? Ik maak elk varken in 'n hand-omdraai gezond.’

‘Dan moest jij eigenlijk 'n varkensfokkerij opzetten!’ grinnikte de boer. ‘Je zou d'r nog rijk mee worden!’

‘En hoe wouden jullie van 't voorjaar kermis vieren als *wij* varkens gingen fokken?’ vroeg Pawel. ‘Ik hoor trouwens, dat menschen, die dagelijks met varkens omgaan, er tenslotte zelf op beginnen te lijken. Nee, om rijk te worden weet ik wat beters! Ik heb 'n heel bijzondere gave: ik lees in de toekomst en 't verleden! Jij bent bevoorbeeld getrouwd, dat wéét ik, al heeft ook niemand 't me ooit gezegd!’

‘Dat zal waar wezen, dat ik getrouwd ben!’ lachte de boer. ‘k Heb vier kinders, man!’

‘Twee met blauwe oogen zooals jij en twee met bruine zooals je vrouw!’ zei Pawel oogenblikkelijk.

‘Heb ik blauwe oogen?’ vroeg de boer.

‘En wat dan anders?’

‘Ja, 't kan wel wezen, hoor, ik heb d'r nooit zoo op gelet.’

‘Daarvoor moet *ik* nou nog aan de deur komen!’ zuchtte Pawel vroolijk.

Binnen krijschte 'n vrouwenstem, en de boer gromde terug: ‘Ja, stil nou maar.’

En tegen Pawel: ‘Ik heb 't je nou gezeid, - we willen geen meziek. En m'n varkens zijn gezond, en dat ik getrouwd ben, weet ik zelf well’ Plotseling, geprikkeld door de stem van z'n vrouw, die zich weer hooren liet, viel hij barsch uit: ‘En nou m'n erf af en 'n beetje gauw asjeblieft, of anders laat ik m'n hond zelf van de ketting, en die mag je nou aankijken zooals je wilt, maar van je broek bleef niet veel heel! Vort!’

Aangevuurd en driftig gemaakt door de vrouwenstem achter zich, kwam hij naar voren, de vuisten steeds in de zakken gebald, en meende reeds door zijn dreigende verschijning die beide zwervers van zijn erf te verdrijven. Maar daarin verrekende hij zich: Wanja, die al dien tijd naar den grond gekeken had, sloeg de oogen nu op en hield met haar blik den boer staande: tegen zooveel gekrenkten trots uit die prachtige, donkere meisjesoogen verloor deze zijn zekerheid.

‘Nou... kom dan maar even mee met je zak,’ zei hij aarzelend tot Theo en smakte daarbij met 'n grimmig gebaar de huisdeur achter zich dicht, zoodat hij niet meer hooren kon wat hem van binnen werd toegeroepen. Wanja ging nu met afgewend gelaat, de oogen vol tranen, naar de straat terug, maar Pawel volgde den boer in stille pret naar de schuur, waar hij den zak vullen mocht met hooi en 'n paar kop haver.

De boer wilde zich weer 'n houding geven. ‘Laat dat nou meteen 's kijken met die hond!’ zei hij niet zonder spot, toen het dier uit alle macht aan z'n ketting rukte, reeds schor van het woedende blaffen.

Pawel zette zonder aarzelen den vollen zak neer, legde de handen op den rug en liep langzaam op den hond toe, den blik strak in de door benauwdheid uitpuilende oogen van het dier gericht. En tot grenzenlooze verbazing van den boer kroop zijn hond achteruit, nog wel grommend en

grauwend, maar toch achteruit, den staart tusschen de pooten, en liet zich tenslotte door Pawels strakken blik geheel in het hok terugdrijven.

‘Wat heb jullie in je oogen?’ vroeg de boer verbluft. ‘Dat was zeker je zuster daarnet?’

‘Dat was Wanja, m'n zuster,’ bevestigde Pawel. ‘Die heeft oogen waartegen geen mensch 't uithoudt.’

‘Oh, 'n ander dus ook niet,’ liet de boer zich ontvallen en trok Pawel snel buiten het bereik van den hond, die nu weer uit z'n hok was geschoten. ‘Jullie zijn hier zeker niet van 't land? Hier vind je zulke oogen niet.’

‘Ik dacht, dat jij nooit op oogen lette?’ lachte Pawel.

‘Vandaag voor 't eerst!’ gaf de boer vroolijk terug. En vertrouwelijk, op de deur van 't woonhuis wijzend: ‘Daarachter wacht me nog wat! Die vrouwen ook!’ Zijn gelaat verduisterde. ‘Nou, 'k zal toch maar gaan. Ajuus!’

‘Bedankt en je bent 'n beste!’ verzekerde Pawel. Maar de boer luisterde niet meer, ging naar binnen. Achter de deur begon dadelijk gekrakeel...

Op straat wachtte Wanja. ‘Ik zal er nooit aan wennen,’ zuchtte zij. ‘In Rusland zijn de boeren toch vriendelijker voor ons geweest.’

‘Bij ons in Rusland is alles, alles beter, Wanja!’ zei Pawel met overtuiging en wierp zich den vollen zak over den rug.

Bij de volgende boerderij, eigenlijk meer 'n schuur onder 'n laag en zwart rieten dak, bleef Wanja met den zak buiten wachten en Pawel ging alléén het kleine erf op, even argeloos en opgewekt zijn harmonica bespelend als daarstraks. Hier hilde geen waakhond mee; voorloopig was heelemaal geen levend wezen te bespeuren, zoodat Pawel maar eens aan den achterkant ging kijken. En vandaar wenkte hij Wanja even later, vertoonde zich met 'n klein, oud vrouwtje en 'n breedgeschouderden, dom-uitzienden boerenjongen.

‘Kom maar gerust, Wanja, hier is het goed!’ riep hij haar in het Russisch toe.

Wanja kwam het erf op, nog onzeker en schuchter, maar het oude vrouwtje en Pawel waren reeds de allerbeste vrienden; hij legde zijn arm vertrouwelijk om de kleine, vermoeide schoudertjes terwijl ze nu gevierden het achterhuis ingingen, en de boerenjongen lachte Wanja zoo argeloos-goedig toe, dat zij zich dadelijk thuisvoelde onder de balken van het lage, zwartgerookte kamertje met de verweerde venstertjes.

Daar zaten ze nu bijeen. Het oudje moest almaar lachen om Pawel, die vol grapjes zat en haar voor de vuist weg 'moedertje' noemde; haar gebruind gezicht was een en al rimpel. De groote boerenjongen scheen niets te hooren van wat er gesproken werd, staarde onafgebroken naar Wanja: zij was het vreemdste en mooiste meisje, dat hij in zijn leven gezien had.

'Vertel me nou 's, moedertje,' zei Pawel, 'hoeveel zoons heb je wel en hoeveel getrouwde dochters?'

Het vrouwtje begon te vertellen, moest er heel wat bij zuchten, en nu en dan, als 't verhaal treurig werd, bibberde haar mond en keek ze Pawel hulpeloos aan, alsof hij ook 'n zoon van haar was. 'Nee, zooals ik zeg, getrouwde dochters niet. En ook geen zoons, - alleen maar deze eene. - Vertel 's hoe je heet, jongen?'

Maar de jongen hoorde het niet.

Barend heette hij, vertelde het oudje nu maar. Barend, naar haar gestorven man. Och, 't was zoo'n goeie jongen! Niet geleerd, o nee, heelemaal niet geleerd, maar hij werkte zoo best, spitte 't heele land om: 'n paard voor 't ploegen hadden ze niet, maar Barend deed 't met de schop af. Zij was nou wel wat te oud om 'm nog op 't land te helpen, maar dat kon hij o, zoo best alleen af, en zij deed alles wat 'r binnenshuis proper en netjes gehouden moest worden, en ze melkte de koe ook nog! Haar man was ook niet zoo erg geleerd geweest, o nee, heelemaal niet erg geleerd, maar voor 't werk geen betere, hoor, en zoo'n brave man! En als je niet geleerd was, hoefde je ook geen soldaat te worden. Toen haar man gestorven was, kon Barend 't werk net zoowat van 'm overnemen; dat was nu weer mooi geweest, nietwaar? Wat zou ze anders als arme weduwwrouw hebben moeten beginnen? Maar

nou ging alles zoo best: met de goeie jaren konden ze wat overleggen voor de slechtere jaren; de kippetjes legden ook zoo best; nu zelfs, met Kerstmis, had ze nog eieren, - was dat nou niet mooi? Maar kom, nou wou ze 's wat melk inschenken! En ze dreutelde heen om de melk te halen.

Terwijl ze weg was, zei Barend heelemaal niets, keek Pawel en Wanja om de beurt lachend aan. En toen Pawel kunstjes voor hem vertoonde: 'n tinnen lepeltje spoorloos in de lucht liet verdwijnen om het daarna weer onder uit Barends broekspijp te voorschijn te halen, sloeg deze zich van pret op de dijen.

Het oude vrouwtje kwam met de melk terug, zag glimlachend toe, terwijl ze uit 'n kastje drie kommen nam en die vol wilde schenken.

'Denk'r om, moedertje, we zijn met z'n vieren!' waarschuwde Pawel.

'Ja maar, ik drink niet mee,' legde het oudje uit.

Pawel zond Wanja even 'n knipoogje toe. 'Jullie zult toch niet schrikken als ik er nog eentje bijtoover?' vroeg hij. 'n Heel, heel klein mannetje maar?'

De boerin verwachtte 'n grapje, lachte al bij voorbaat, maar Barend keek zoo verschrikt, dat Pawel aarzelde, of hij klein-Bartje wel te voorschijn zou halen. 'Nou, wacht dan eerst nog eens even!' zei hij. 'Mag ik dat poppetje eens van de lamp nemen?'

Onder aan de petroleumlamp zweefde 'n klein engeltje.

Ja, gerust maar, hoor, hij mocht hier alles.

Pawel nam het engeltje eraf, zette het op zijn vlakke hand. 'Nou zullen we er eens 'n levend mannetje van tooveren!' zei hij. 'Eentwee-drie...!' Weg was het poppetje.

'En waar is 't mannetje nou?' vroeg Barend.

'Stil, je loopt zoo haastig van stapel!' zei Pawel. 'Een-twee en drie! Daar is ie!'

Ja, daar stond klein-Bartje op tafel. En nu moest Barend lachen, dat hij ervan schudde, maar het oudje hield stomverbaasd te schenken op.

'Nou nog 'n keer!' zei Pawel, nam Bartje in de hand en liet hem weer geheimzinnig verdwijnen. 'Nou moet je zoon 'm eens te voorschijn tooveren!'

‘Dat kan ik heel niet!’ meende Barend.

‘Dat kun je best!’ stelde Pawel hem gerust. ‘Zeg maar waar ie uit moet komen!’

Dat wist Barend niet zoo gauw.

‘Weer onder uit je broekspijp?’

‘Jao... daar weer uut!’ zei Barend.

En Pawel haalde klein-Bartje zonder blikken of blozen onder uit Barends broekspijp te voorschijn. Verrast keek de boerenjongen z'n oude moeder aan.

‘Da's nou 'n dwergje,’ legde Pawel uit. ‘Waar ze in de verhaaltjes van vertellen. Hij heet haast net als jij!’

‘Heet ie dan ook Barend??’

‘Ik heet Bartje!’ zei de kleine dreumes en keek heimelijk al naar de kommen melk.

Barend luisterde verwonderd naar het hooge stemmetje. ‘Och, och, wat 'n pietepukkie! Ge moet maar 'n heel klein kommetje voor 'm zoeken, moeder!’

‘Ik lust anders best wat!’ verzekerde Bartje.

Hoe gezellig werd het in het kleine, donkere vertrekje. Bartje kreeg ook 'n kommetje versche, warme melk, en terwijl Pawel weer op z'n harmonica begon te spelen, ging het oude vrouwtje nog appels uit den kelder halen. En onder het eten van de sappige, roodwangige vruchten, vertelden Pawel en Wanja van reizen en trekken.

Zij hadden de woeste fjorden en bergkloven van Noorwegen gezien, de marmeren kerken van Italië en Frankrijk, de oude Moorsche paleizen van Spanje, en zochten nu naar de allereenvoudigste woorden om van dit alles te vertellen. Hoe prachtig was de wijde aarde! Hoe onbeschrijfelijk mooi waren de donkere bosschen, die ruischend met den wind spraken, de bergen, wier besneeuwde koppen door de wolken boorden, de groote, breede rivieren, die, op zoek naar de zee, er niet voor terugschrikten om drie, vier landen te doorstroomen, - de zee met haar zingende schelpen en eeuwigen golfslag, de rimpellooze meren, waarin de stilte zelf ter ruste ging...

‘Ik lust anders best wat,’ verzekerde Bartje, blz. 72.

Ze hadden treinen voorbij zien snuiven, in duizelende vaart; de rook hing nog boven de spoorbaan, maar de trein was al uit het gezicht verdwenen; ze hadden in de havens de groote stoomschepen gezien, die met wel duizend menschen aan boord over de zeeën voeren. En Rusland... Rusland was het allermooist. Daar hadden ze ook zoo vaak vertrouwelijk bij de boeren zitten praten, net als nu; die hoorden het graag als Pawel hun op de harmonica voorspeelde. In Rusland zelf waren de kerkklokken weer het allermooist, de duizend kerkklokken van het heilige Moskou, die alle tegelijk luidden. Neen, nog mooier was het ijs-kruien op de Wolga, of neen, het aller-allermooist waren toch de Russische liedjes. De klokken van Moskou kon men niet met zich meenemen, maar wel de oude liedjes!

En samen begonnen ze te zingen. Het oudje en haar zoon kregen de tranen in de oogen, zoo mooi vonden ze het, al verstonden ze de woorden ook niet...

En toen werd het tijd om weer heen te gaan, maar Pawel en Wanja konden nog niet scheiden. 'Jullie moet je poppetje nog weer terughebben!' zei Pawel, tooverde Bartje weg, die eerst 'n nette buiging maken moest, en haalde daarop met 'n grappig gebaar het engeltje uit Barends broekzak, hing het weer aan de lamp.

Het oudje wilde, dat ze het land nog even zagen. Achter het huis stonden de appelboomen, waarvan ze daareven de vruchten gegeten hadden, 't waren er maar drie, maar och, ze droegen zoo mooi! En ze hadden ook maar één koe, maar 'n betere vond je niet! Daar waren nou de kippetjes, die zoo best legden, en twee mooie vette varkens hadden ze. En kijk! 't winterkoren stond al boven den grond; dat heele stuk spitte Barend alléén om...!

En Barends oogen lachten van geluk toen Wanja verzekerde, dat ze nog nooit gezien of gehoord had, dat iemand zonder ploeg en op z'n eentje zoo'n groot stuk land bewerkte.

Maar bij het afscheid was er geen vreugde meer. Barend stonden groote tranen in de oogen, en zelfs Pawel moest zich geweld aandoen om zijn ontroering niet te toonen. Het oudje ging zenuwachtig heen

om nog 'n zakje appels en 'n zelfgemaakte kaas te halen, - die moesten ze van haar aannemen...

Ze wuifden zoolang de kleine boerderij in 't zicht was.

'Zoo hebben we 't in Rusland zoo vaak gehad, weet je 't nog, Wanja?' vroeg Pawel na 'n tijdlang zwijgen.

Wanja knikte. 'De boeren bij ons zijn niet zoo rijk als de meesten hier,' zei ze peinzend. 'Zou het de armoede zijn, die de menschen goedgehartig maakt?'

Toen ze in het kamp terugkeerden, woei de etensgeur hun al tegemoet; Kaatje kookte soep in 'n grooten, ijzeren pot, - dikke erwtensoep met vleeschbotten en stukken spek erin. Dries de orgelman kwam juist van den anderen kant den weg af: hij was met ratte-vallen en eiernetjes gaan venten, had 'n heel brood en 'n paar afgedragen schoenen gekregen, die door Kaatje onderzocht en nog bèst bevonden werden. Bovendien had hij voor 'n kwartje nog 'n rattenvaak verkocht; met wat koper- of ijzerdraad en 'n plankje maakte hij soms in één dag 'n half dozijn van deze vallen.

Over dit alles was Kaatje, die juist de slapende mannen voor het eten gewekt had, in de wolken. 'n Kaas en 'n zak appels! Hoeveel zijn er in? Drie, vijf, acht, dertien! En nog haver en hooi voor de paarden! Die Pawel stuur je toch nooit voor niets uit!

Het was onder de kermisreizigers 'n ongeschreven wet, dat zulke bijeengebrachte levensmiddelen bij Kaatje werden afgeleverd: zij kookte voor hen allen. En ze kookte goed; de erwtensoep, warm van 't vuur waarboven ze 'n paar uur gehangen had, was heerlijk zacht doorgestoofd. Jasper, z'n vrouw Lena en de beide koorddanseresjes kwamen nu ook hun wagen uit en lieten zich door Kaatje met 'n nog boos gezicht 'n kom volgieten. De uit hun slaap gehaalde mannen volgden ook spoedig, van vermoeidheid nog onzeker op hun beenen staand; zwijgend lepelden ze de dikke soep op; Wenzel, de kleine clown, moest nog eens opnieuw geroepen worden: hij werd de eerste maal nooit goed wakker.

Bartje liet zich door de onprettige stemming, die er tusschen Jasper

en de anderen hing, niet van de wijs brengen: hij at er even dapper om mee, ja, zelfs buitensporig veel voor zoo'n klein mannetje.

Na het eten gingen Theo en de anderen weer slapen; zelfs Kaatje nam wat rust en droeg den orgeldraaier op, den grooten ketel schoon te wasschen nadat de honden 'm hadden uitgelikt. Bartje zou nu van Wanja z'n eerste lessen krijgen; dat moest in Theo's wagen plaats vinden. Pawel ging mee, en ook Petroesjka, die steeds maar weinig slaap noodig had, kwam er in 'n hoek bij zitten, toekijkend en tegelijk aan het heft van 'n dolkmes snijdend. Zulke messen verkocht hij onderweg aan de boeren; hij bezat 'n partij stalen kozakkenklingen en sneed er zelf de heften voor, steeds weer nieuwe figuren in het hout kervend. Soms ook legde hij ze met goedkoope, bonte steenen in, wond er kralen of koperdraad om; geen enkel heft mocht gelijk uitvallen, - dat was voor hemzelf de aardigheid ervan. De boeren kochten die lange, buigzame messen met de mooie heften graag: het stond kranig om met zoo'n gevaarlijk dolkmes in je zak te loopen; Petroesjka sleep ze vlijmscherp.

'Wanja zal je kunstjes leeren, - dat kan ze beter dan ik,' begon Pawel tot Bartje, 'maar laat mij je nou 's vertellen hoe je je aan de menschen voorstelt! Om te beginnen maak je driemaal 'n buiging, naar links, naar rechts en naar voren. En dan zeg je:

Geacht publiek! Verwonder je niet, zoo'n klein mannetje als mij te zien optreden; ik ben niet van gummi, geen mekaniekje met 'n veer erin, evenmin 'n aapje en hoewel ik geen dier en geen mensch ben, leef ik toch zoo goed als jullie allen, - ik ben namelijk 'n kabouter en zelfs 'n kabouter-koning! Ik ben Bartholomeus de Achtste en regeer gelijk mijne voorvaderen gelukkig en gezond over het dwergenrijk Klikorikas, waar de Klikorikasjes leven en werken! Geboren ben ik natuurlijk in de hoofdstad van mijn rijk, in het koninklijk paleis te Benares aan de Amazone-rivier, de heilige stroom van Indië; mijn vader de koning en mijn lieve moeder de koningin, geacht publiek, konden allebei makkelijk door 'n mollegangetje kruipen, dat is te zeggen, later werd mijn koninklijke vader er iets te zwaarlijvig voor. Ik regeer nu

zelf al 'n slordige paar honderd jaar; dat kan ik op 'n eeuw niet zoo precies zeggen, - daar zou ik m'n eerste minister naar moeten vragen!

Maar och... wat doet het er nog toe? Ik heb mijn gelukkig Klikorikas immers voorgoed den rug toegekeerd! De heer Theodoro Pablo, de beroemde circusdirecteur uit de Pyreneeën, trof mij op een van zijn Indische oerwoudreizen te midden van mijn oogverblindende hofhouding aan en wist mij over te halen, mij in dienst der beschaving en wetenschap te stellen. Aan hem hebt gij het te danken, geacht publiek, dat gij mij thans voor 'n dubbeltje bekijken kunt, kinderen half geld. Voor nog één enkele stuiver kan ik u toestaan, naderbij te komen en mij even aan te raken om u te overtuigen, dat ik werkelijk leef en dat er geen buikspreker achter het gordijn staat. Maar zeer voorzichtig, als ik u bidden mag, bedenkt hoe klein ik ben: 'n te forsche aanraking zou mijn dood kunnen beteekenen... oef!

‘Dat zou werkelijk z'n dood kunnen zijn!’ meende Wanja lachend, terwijl Pawel, vermoeid van 't vlugge ratelen, te spreken ophield. ‘Dat gaat niet! Sommige menschen denken, dat alles van ijzer is. Nee, dan kun je beter ineens de toegangsprijs op drie stuivers zetten.’

‘Goed, dus dat laatste valt weg,’ zei Pawel tot Bartje. ‘Maar heb je de rest onthouden?’

‘Hoe heet die stad waar ik geboren ben?’ vroeg Bartje.

‘Benares of zooiets, ik weet 't ook niet precies,’ antwoordde Pawel. ‘Elke andere naam is ook goed. Voor één ding moet je alleen oppassen: als iets je niet zoo gauw te binnen schiet, flap je er maar iets uit. De menschen gelooven alles, maar ze mogen nooit merken, dat je 't zelf niet zeker weet!’

‘Nou, hou nu maar op!’ lachte Wanja. En terwijl Pawel met stille pret heenging om de hokken voor de andere dieren te halen, die voor 'n deel sliepen en voor 'n ander deel nieuwsgierig toekeken, deed Wanja Bartje voor hoe hij 'n Oostersche buiging maken moest. 'n Gewone buiging was niet goed, want hij kwam immers uit Indië en zou dan ook in 'n Turksch pakje optreden, dat Wanja voor hem naaien wilde. Daarna

kwamen 'n paar kunstjes aan de beurt; het ging met Bartje alles even gemakkelijk: hij wilde het Wanja naar den zin maken en deed dus z'n uiterste best.

'Ik zal alles wel zoo doen, dat de menschen om me lachen!' beloofde hij ijverig.

Wanja ging nu, gerustgesteld, nog 'n tijdje met de marmotten aan 't werk, die 'n houten geweertje moesten leeren presenteeren; het was 'n grappig gezicht zooals ze daar met z'n negenen op 'n rijtje zaten, negen lichtkleurige, goedgevulde buikjes, negen mummelende snuitjes naast elkaar. Maar zelfs om de marmotjes er toe te brengen, de geweertjes in de korte voorpootjes te nemen, bleek 'n onuitputtelijk geduld noodig te zijn.

Bartje keek 'n tijdje toe en schudde het hoofd over hun domheid. 'Wil ik ze 't soms eens aan d'r verstand brengen?' vroeg hij tenslotte aan Wanja.

'Als jij dat kunt...?' Wanja's stem klonk vermoeid.

'Ze zullen me misschien wel niet heelemaal verstaan, want ze houden er onder mekaar zoo'n gek taaltje op na... maar 't is te probeeren.'

Wanja keek hem met groote oogen aan. 'Bartje... kun jij met de dieren spreken??'

'Jazeker,' zei Bartje. 'Ik sprak met alle dieren in 't bosch! En de poedels kan ik ook best verstaan, maar die apen en marmotten houden me er 'n mooi koeterwaalsch op na!'

Wanja en Petroesjka keken elkaar spakeloos aan. 'Dat we daarop niet eerder gekomen zijn...!' stamelde Wanja. 'Nu zal het makkelijk gaan met de dressuur! Bartje kan met hen praten!!'

'Wacht maar 's, Wanja!' zei Bartje, zelf in z'n schik, dat hij haar van zoo groot nut zou kunnen wezen. En hij richtte zich tot de marmotjes: 'Vertel me eerst eens waar jullie vandaan komt!'

'Uit Savoye...!' mummelden de marmotjes, verwonderd, zich door Bartje te hooren aanspreken in de dierentaal.

'En praten jullie daar allemáál zoo mal?' vroeg Bartje.

'Ieder land heeft z'n eigen taal, weet je dat niet?' mummelden

de marmotjes ietwat beleedigd terug. 'Spreek maar nergens van, als je d'r niets van af weet! 't Is daar véél mooier dan hier! Wat bergen zijn, weet je natuurlijk niet? Heel wat anders dan die vlakke boel hier! O, o, die heerlijke bergweiden! Laten we er maar niet aan denken. - Wat moeten we eigenlijk met die houtjes uitvoeren? Er op knabbelen mogen we niet, maar dat is dan ook net alles wat we er nog van gesnapt hebben!'

'Nou wacht dan maar 's. Let goed op en doe me alles na!' Hij nam een der marmotjes het geweeetje af, ging tusschen hen in de rij staan en deed hun: presenteert geweer! voor.

De marmotjes giechelden en kwamen er omheen staan.

'Wat valt er te lachen?!' vroeg Bartje barsch als 'n sergeant-majoor.

'Niets...' mummelden de marmotjes verschrikt. 't Is zoo'n malle beweging!'

'Geen praatjes!' mopperde Bartje. 'Presenteert geweerrrrr! Linkervoorpoot strak omlaag! Kop omhoog! En geen gemummel alsjeblieft!'

'Ja, maar dāt kunnen we tòch niet laten...'

'Dat zullen we dan toch nog 'r 's zien!'

Zoo maakte Bartje zich verdienstelijk bij de africhting der domme marmotjes; Wanja kon aan het naaien van Bartje's Oostersche pakje beginnen en knikte den kleinen sergeant-majoor dankbaar toe.

Pawel kwam met de gedroogde hokken aanslepen, wilde er hooi inleggen, maar keek stomverbaasd naar wat hij daar zag gebeuren. De apen keken ook toe, in onverholen geringschatting. Maar Bartje liet er zich niet door van de wijs brengen; zijn piepstemmetje schetterde krijgshaftig door den wagen; hij kleurde van plezier.

'n Uur later werden de paarden weer ingespannen; Petroesjka, Pawel, Wenzel, Dries en Theo bestegen den bok der wagens.

De reis ging verder.

J.F.

XIV. Het zeerooversgedicht. Oerwoudherinneringen. De bakkerij.

BARTJE begon schik te krijgen in dit voortdurende reizen en trekken. Het steeds wisselend landschapsbeeld, de kleine avonturen onderweg bekoorden hem. Al spoedig had hij alle kermisreizigers wat nader leeren kennen. Zoo zat hij bijvoorbeeld 'n halven morgen lang bij Dries op den bok en liet zich wijzen hoe rattenvallen gemaakt moeten worden. Dries had de teugels los over den bokrand liggen, greep er alleen maar naar als er voor iets uitgeweken moest worden; voor de rest sjokte het paardje goedig in het spoor van den voorgaanden wagen, en Dries kon zijn volle aandacht aan de rattenvallen wij den.

‘Zoo'n plankje is natuurlijk altijd en overal wel te vinden,’ legde hij Bartje uit, ‘maar goed ijzerdraad... da's lastiger! Geroeste rommel willen de menschen natuurlijk niet, - die breekt je trouwens al onder 't ombuigen. Affijn, ik let altijd maar op de telefoonpalen, begrijp je wel?’

Neen, dat begreep Bartje niet dadelijk.

'Ik kom geen telefoonpaal voorbij, zonder er even naar te kijken. Daar heb je d'r net weer een, maar d'r hangt niks aan. Gisteren zijn we d'r langs drie gereden, waar 'n lang end draad afhing, - daar had 't zeker hard gewaaid, en Dries had weer 'n ratte-val of wat. Als ik 's heelemáál geen draad meer heb, klimt Pawel voor me in 'n paal en knipt 'r eentje door. Ja, of 'r nou 'n tak opwaait, of dat je 'm nou doorknipt, dat komt op 't zelfde uit, niewaar? Dat 'r zooveel draden naast mekaar zitten aan één paal, dat hebben ze d'r natuurlijk al om gedaan!'

Dries meende zich hiermede voldoende gerechtvaardigd te hebben en besloot met den wijsgeerigen raad: 'Als je maar goed oplet in 't leven, Bartje! Ik heb altoos goed opgelet in m'n leven, ook toen d'r nog geen telefoonpalen waren zooals tegenswoordig, en ik heb nooit verlet om ijzerdraad gehad! Ik zal je ook nog wel 's laten kijken hoe je eiernetjes en vogelkooien maakt. D'r is niet veel wat ik niet kan, Bartje!'

Dries knikte in gedachten voor zich heen, en zijn handen vlochten het buigzame ijzerdraad tot 'n rattental. 'Heeft Kaatje je al verteld, Bartje, dat ik op 'n morgen - 't was 'n Vrijdag en ik wist niet welk geluk me boven 't hoofd hing! - dat ik op 'n morgen door 'n paleisrijtuig ben overreden? 't Heele rad over me heen, en drie weken in 't gasthuis. En de koningin is bij me wezen kijken met 't heele hof d'r achter aan, Bartje, alle ministers present, en dit draaiorgel heb ik toen gekregen met de permissie te draaien en geld op te halen! Van de koningin, Bartje! Als je maar goed oplet in je leven!'

Na dezen lofzang op zichzelf, kwam in Dries de ergernis weer boven, dat Kaatje de schoenen, die hij had gekregen op den morgen dat ook Pawel en Wanja de boer op waren geweest, voor zichzelf behouden had. Daarover mopperde hij nu al dagen lang. Als 't vrouwenschoenen waren geweest, zou hij niets zeggen, maar 't waren mannenschoenen en ze hadden hem zoo bèst gepast...

Wenzel, de Oostenrijksche clown, was 'n achttienjarige jongen, tenger gebouwd en vol zomersproeten. Hij had donkerbruine, nadenkelijke oogen en sprak gewoonlijk weinig; zijn gelaat was echter zoo bewegelijk, dat

hij er zwijgend alles mee uitdrukken kon en zich zoo menig antwoord bespaarde. Maar Bartje wist hem toch aan 't spreken te krijgen met de vraag, of hij net zoo naar z'n geboorteland verlangde als Pawel en Wanja.

De kleine clown haalde minachtend de schouders op. "t Is daar ook al niet beter dan hier," zei hij. 'Overal is het slecht, - behalve op zee.'

'Op zee?' vroeg Bartje verwonderd. 'Ben je dan al eens op zee geweest?'

'Nooit,' bekende Wenzel eerlijk. 'Maar daarom weet ik toch wel precies hoe of 't op zee is! Ik heb me alles al zoo vaak voorgesteld! Het gezamenlijk inhalen van de ankerketting en daarbij het afscheidsgezing van de matrozen: "Vaarwel, vaarwel, o, dierbaar strand!" Of: "Ons graf ligt op de baren!" Ken je dat mooie zeemanslied van: "We maken verre reizen, naar Oost, naar West?"'

Bartje schudde ontkennend het hoofd.

Wenzel zong, traag en treurig:

'We maken verre reizen, naar Oost, naar West.
 Zoo lang ons scheepje drijft, gaat alles opperbest.
 En dreigt er nood,
 Wie vreest den dood?
 Ons graf is groot!
 Voor alle wakk're maats
 Is overvloed van plaats!
 Die laatste reis in 't zilte nat
 Is maar 'n sprong, 'n vaam-of-wat!
 Alle trouwe kameraden,
 Alle trouwe kameraden
 Drijven door mekaar,
 Drijven door mekaar.
 En steekt er een storm op, dan hóór je d'r zang:
 D'r is hier nog plaats hoor, wees maar niet bang!
 We hebben 't hier prettig; 't gaat ons hier goed!
 Bij storm en orkanen, bij eb en bij vloed...'

‘Vind je dat niet pràchtig?’ vroeg Wenzel. ‘Ik heb al zoo vaak gedacht, dat ik op 'n schip stond, door 'n orkaan voortgezweept over de kokende golven. Zeeziek word ik ook niet meer! Terwijl ik zoo op de bok zat te mennen, vooral 's nachts, heb ik me zóó sterk ingebeeld met stormweer op zee te zijn, dat ik er misselijk bij werd, werkelijk zeeziek. Maar al stormt 't nou ook nog zoo, ik word niet misselijk meer, ik kan er nou tegen! Weet je wat me fijn lijkt?’

‘Nou, wat dan?’ vroeg Bartje.

‘Met vliegend stormweer in 't topje van 'n mast! Of 'n schipbreuk! 't Neerlaten van de reddingsboot op hooge zee, in nacht en duisternis verloren op de onmetelijke oceaan, geen streepje land zoover 't oog reikt, met als eenig gezelschap 'n zwerm hongerige haaïen...! Fijn! - Kun je je mond houden?’

Bartje knikte bevestigend, keek Wenzel bewonderend, in spanning aan.

‘Ik word zeeroover!’ fluisterde Wenzel en trachtte van Bartje's gezichtje af te lezen, of dat indruk op hem maakte. ‘Spreek er met niemand over, hoor! Ik denk, dat ik er al heel gauw mee begin, - misschien als ik m'n maandloon heb uitbetaald gekregen! Dan zoek ik in de havenkroegen 'n dozijn van de wildste kornuiten bij mekaar, die voor elk bloedig avontuur te vinden zijn; de bemanning van 'n schoener of 'n ander schip wordt dronken gemaakt en gekneveld; we halen de ankers in en kiezen volle zee! En we doopen 't schip, dat misschien “De Louisa” of “De Neptunus III” heet, om in: “De zwarte schrik der Oceanen!” Ik word de wreedste zeeroover van deze eeuw, Bartje, daar kan ik je 'n boek van laten lezen, maar hou d'r je mond over! En Fanny trouwt met me en gaat overal mee op m'n kaperschip! Zeg dáár vooral niets van, want als Jasper 't hoorde, was ik 'n verloren man! Trouwens, dat kan ook nog wel jaren duren; misschien moet ik nog eerst wel 'n paar jaar als licht-matroos varen om met de goede berghavens op de hoogte te komen, - waar we de buit kunnen verkoopen, bedoel ik! D'r zijn genoeg van die berghavens en sluipgaten, - je moet ze maar weten te vinden!’

‘Ja, dat zal wel...’ stamelde Bartje.

Wenzei was nu aan 't mijmeren geslagen. ‘Vind je niet, dat Fanny prachtig haar heeft?’ vroeg hij. ‘Het is, of er goud over ligt! - Weet je, dat ik al 'n zeerooverslied bedacht heb, om te zingen terwijl we 'n schip overvallen? Wil je 't 's hooren?’

Bartje knikte, en Wenzei zong, slechts met moeite zijn stem onderdrukkend:

‘Op de wij de oceaan
Wappert onze rooversvaan!
Zwart en rood!
Bloed en dood!
Voorwaarts, mannen! In de touwen!!
Doodt de mannen, spaart de vrouwen!!
Voorwaarts, mannen! Hijscht de zeilen!
't Woord is aan de enterbijlen!
Zwart en rood!
Bloed en dood!
Wakkere koppen! Woeste baarden!!
Bloedbevlekt zijn onze zwaarden!!
Fluks! Maakt nu de vijand koud,
Dat wij zwelgen in zijn goud!
Wie wij krijgen, is verloren!
Want we hebben wráák gezworen!
Zwart en rood! Rood en zwart!
Bloed en dood in ons hart!!’

‘Hoe vind je 't?’ vroeg Wenzel, heesch van 't onderdrukte zingen. Hij trilde van opwinding. ‘Dat zwart en rood! Bloed en dood! zal ze wel 'n rilling op 't lijf jagen, als hun dat midden op zee toedreunt uit duizend monden!’ Nu was Wenzels kaperschip dus al met duizend koppen bemand, eerst had hij slechts van 'n dozijn gesproken. ‘Dat is 't met zoo'n lied, weet je, - ze moeten dadelijk verlamd van schrik zijn, - dan vallen er vanzelf geen dooden meer. Ze kunnen bij mij

op 't schip zeeroover worden, of anders mogen ze met hun leeggeroofd schip voor mijn part ook weer wegzeilen en thuis van “De Schrik der Oceanen” vertellen!’ zei Wenzel trotsch. ‘Het gaat voor ons alleen maar om de buit! Ik wil Fanny de kostbaarste parelsnoeren en diadeemen armbanden voor de voeten leggen, inplaats van die kraaltjes, die ze me vanmorgen gegeven heeft om voor haar op te rijgen!’ En hij droomde voort: ‘Oh, die heerlijk-zoute zeewind om m'n ooren! Dat gieren van de stormwind door het want! Dat eeuwige ruischen van de zee...! - Vort, Bles.’

Het kermispaardje had de ooren gespitst, om mee te luisteren, en was daarbij ten achter gebleven.

Met Wanja samen ging Bartje ook 'n keer naar Maartje, de vrouw van sterken Simon. Verbaasd keek hij naar het kleine, hulpeloze menschen-kindje, dat nog niet spreken kon en zoo verbazend dom keek, alsof 't van toeten noch blazen wist. En hij verbaasde zich over Wanja en Maartje, die allerlei pogingen in het werk stelden om het aan het lachen te krijgen.

‘Gisterenavond heeft het gelachen!’ verzekerde Maartje trots, alsof dat iets heel bijzonders zou zijn, dat het gisterenavond gelachen had. Zij was niet mooi, lang niet zoo mooi als Wanja of Fanny, maar zij scheen zoo gelukkig, en haar oogen straalden, alsof er sterretjes in scholen.

Simon, de sterkste man ter wereld, bukte zich naar het kindje over, zoodat zijn nekspieren vervaarlijk zwollen, en zei, terwijl hij er zijn domste gezicht bij maakte: ‘Da-da-da-da-da-da!’

‘Nou lacht het!’ riepen Wanja en Maartje verrukt uit. ‘Kijk nou toch eens aan, nou z'n vader tegen 'm spreekt, lacht het!’

‘Ja, ik geloof 't nu zelf ook!’ zei de sterkste man ter wereld.

Maar meteen begon het kindje oorverdoovend te huilen, en Simon keek zoo verschrikt, dat klein-Bartje medelijden met den grooten, sterken kerel kreeg.

Maartje troostte het kind tot het weer rustig werd en in slaap viel. En nu moesten allen stil zijn, ook Bartje. Als Wanja en Maartje,

die beiden met naaiwerk bezig waren, wat wilden zeggen, fluisterden ze, en Simon durfde om z'n zware, dreunende stem z'n mond heelemaal niet open te doen; hij behielp zich dan met teekens.

'Kom 's hier, Bartje?' wenkte Wanja. En ze fluisterde: 'Ik heb je jasje al klaar! Past 't?'

Het was 'n wit Turksch jasje zonder mouwen, omboord met gouddraad. Er kwam nog 'n wijd rood broekje bij en 'n witte tulband en kleine, zwarte schoentjes met opgekrulde punten. Wanja wist met de naald om te gaan, maar dat mocht ook wel: er was steeds zooveel te naaien! Al die kleine kleertjes vroegen zoo vaak om herstel of vernieuwing; dan moest ze nog voor haar eigen kleeren zorgen, het verstelwerk van Pawel en Theo, - slechts Petroesjka stond er op, zelf zijn sokken te stoppen, zijn knopen aan te naaien, lappen in z'n broeken te zetten. 'Wanja heeft genoeg te doen!' zei Petroesjka steeds.

Zeker, Wanja had genoeg te doen. En vrijwillig nam ze er nog meer bij: voor dit kleine menschenkindje had ze juist 'n jasje en 'n broekje gebreid; die was ze nu met Bartje komen brengen. 'n Mutsje zou nog volgen, beloofde ze.

Met duister werd weer gerust, dien avond. De wind was gekrompen en blies nu snijdend koud over den weg. De mannen, die gemend hadden, stonden bij het vuur hun halfbevroren handen te ontdooien en dekten de paarden met dekens toe; de damp uit de warme lijven sloeg er door. Ook de anderen kwamen in wollen doeken gepakt naar buiten en slurpten de heete koffie.

Kaatje hinkte van den eenen voet op den anderen. 'D'r komt sneeuw!' voorspelde ze hardnekkig. 'Ai, ai! Ik voel 't weer door m'n heele lijf! Help me zoo dadelijk inwrijven, Dries, ik hou 't haast niet meer uit!'

Dries warmde z'n van koude verstard gezicht boven den damp van z'n koffie en knikte grootmoedig: hij zou wel weer helpen. Eerst z'n koffie! Zware wolken dreven voorbij, bedekten langzaam-aan den heelen hemel.

Toen ze alweer aan 't inspannen waren, kwamen twee jonge veldwachters op de fiets aangereden. Ondanks de koude sprongen ze af en

bleven toezien, of dit inspannen wel ernstig gemeend was. Ze vonden het blijkbaar het beste om maar niets te zeggen en zwijgend toe te kijken; nu en dan wisselden ze slechts onder elkaar enkele gedempte woorden. De kermisreizigers, die met een oogopslag gezien hadden, dat deze veldwachters nog maar jonge broekjes met spiksplinternieuwe tressen waren, zeiden evenmin iets, liepen hun vlak voor de voeten en schenen hen daarbij niet eens op te merken. De koude maakte de zwervers verbitterd en opstandig. Zelfs Kaatje was ditmaal niet vriendelijk: haar wintervoeten bedierven haar goed humeur. 'Die komen 'n bakkie koffie schooieren, maar ik kan niet Jan en alleman bedienen!' mopperde ze tegen Kamiel, den ketel weer naar binnen dragend. 'Hoor ze nou lachen!'

Haar gemopper was tot de beide veldwachters doorgedrongen, die daar als donkere schimmen tegen hun fietsen geleund stonden, en een van hen beiden liet 'n schamper geluid hooren.

De paarden waren ingespannen, en de troep zette zich in beweging. De veldwachters bleven staan tot de laatste wagen (die van Kamiel, Dries en Kaatje) was weggereden, het in zeildoek gehulde straatorgel van de koningin er achter aanwaggelend. Toen trapte er een het vuur uit, dat Dries had laten branden om te toonen hoe weinig hij om die dwarskijkers met hun nieuwe witte tressen maalde.

'Tuig!' gromde de andere.

'Dat zeker! Laten we blij zijn, dat ze vanzelf weggingen, want als je ze manen moet...!'

'Nou, dan máán je zel!' zei de andere weer met blufferig-krakende stem.

'En als ze 't dan vertikken?' vroeg de eerste, wat geprikkeld. 'Ik maak liever geen ruzie met zulke heeren!'

'We zijn toch niet alléén,' zei de andere en legde de hand op z'n dienstrevolver. 'Die hier kunnen ook 'n woordje meepraten als 't moet!'

De eerste haalde onwillig de schouders op. 'Nou ja maar, zeg, je schiet toch niet voor je plezier op mensen!'

'Menschen?' vroeg de ander en maakte in het duister 'n grappig gezicht. 'Die schooiers? Jij kunt alles wel mensen noemen!'

Z'n kameraad was overwonnen en begon te lachen. Beiden sprongen weer op de fiets en reden weg, de handen in dikke wanten, de oogen dichtgeknepen tegen de kou.

Later op den avond begon het 'n weinig te sneeuwen. Het was 'n droge, scherpe sneeuw, die overal doordrong; de wind blies vinnig en joeg ze tegen den buik der paarden op, deed de mannen op den bok huiveren. Pawel nam de mand met jonge hondjes, die onder den wagen hing, naar binnen; jankend van vreugde sprong het teefje er achter aan. Maar ook binnen was het niet erg warm: de wind sneed door alle kieren; de schoorsteentjes raakten verstopt; sissend viel de sneeuw in de gloeiende potkacheltjes neer; de rook wasemde door de naden van de pijp.

Dapper stapten de paardjes voort, schudden nu en dan de sneeuw uit de manen en beschutten de ooren door ze naar achteren te leggen.

Ze kwamen weer 'n stadje door. Weggedoken in jassen en wollen halsdoeken, de handen in de zakken begraven, spoedden de menschen zich door de tochtige straten, keken nauwelijks naar de kermiswagens om, die anders toch wel degelijk hun nieuwsgierigheid zouden hebben opgewekt. Allen stroomden onder het portiek van 'n kerk tezamen. Door de steeds open-en-dicht slaande tochtdeuren vingen de zwervers de klanken van 'n orgel op, zagen even den glans op de verzilverde pijpen; het licht van honderde kaarsen straalde naar buiten door de hoge glasin-loodramen, die als heerlijke, bonte sprookjes in den duisteren sneeuwstorm schenen.

Na het stadje wachtte hen de zwarte nacht weer; de olielantarens op de wagens beschenen slechts dé jagende vlokken en de schonken der kleine, ferme paardjes...

‘Hoe ver is de groote stad nu nog?’ vroeg Bartje aan Wanja, die den apen en honden gekookte rijst voorzette.

‘Ik weet 't niet,’ zei Wanja. ‘Theo denkt, dat we zoowat op de helft zijn. Nog twee, drie dagen misschien...’ Haar stem klonk ver-

drietig toen ze vervolgde: 'Kijk, nou wil het aapje weer niet eten! Toe dan, Jozefientje... 't is toch voor je bestwil! Je wilt toch zelf ook weer beter worden?'

Maar het aapje at niet.

Hoofdschuddend ging Wanja zitten en begon aan Bartje's Oostersche costuumpje verder te naaien. De zwartzijden, opgekrulde schoentjes omboordde ze ook met gouddraad; Bartje zou er prachtig in uitzien.

Hij trachtte nu eens met het zieke aapje in gesprek te komen, sprak het in de dierentaal toe. 'Heb je zoo van de kou te lijden?' vroeg hij.

Het aapje keek even naar hem om, maar antwoordde niet, liet het kopje weer zinken en staarde naar den wand van het hokje.

'Wat scheelt haar eigenlijk?' vroeg Bartje nu maar eens aan de anderen.

'Wil je mijn meening? Aanstellerij!' zei Napoleon en krabde zich onverschillig den rug.

Doch maarschalk Ney, die in de rechterhand ernstig z'n staart ophield, was van 'n andere meening. 'Ze heeft verlangst,' zei hij. 'Naar 't oerwoud en naar 'n andere aap, die ze daar goed gekend heeft.'

'Ze treurt om hem,' verzekerde de Maagd van Frankrijk, die weer in dezelfde gemakzuchtige houding achterover op 'n hoopje voden lag.

'Nou, dat noem ik aanstellerij,' zei Napoleon.

'Wat zal zoo'n man daar nou van begrijpen!' zuchtte Marianne, haar zwarte teenen op elkaar draaiend. 'Ze kende die aap al van kind af en hield van hem. Ze zijn samen gevangengenomen en hebben in één hok de reis van Indië gemaakt. Maar daarna zijn ze uit elkaar geraakt. Och, je ziet 't altijd bij apen, die niet zooals wij in gevangenschap geboren zijn: ze blijven onrustig en ontevreden. Ik zou d'r niet eens heen willen, naar dat oerwoud! Maar goed, Jozefientje heeft 'r nou eenmaal herinneringen...'

'En in je herinnering wordt alles mooi!' vulde Napoleon aan.

Het zieke aapje had niet zonder ergernis geluisterd en keerde zich

nu tot Bartje. 'Ze praten naar ze wijs zijn,' zei ze, zacht en moeilijk sprekend. 'Ik weet zelf niet, of ik nog wel verlang om naar het oerwoud terug te keeren. Ik ben bang voor de lange zeereis... en Hadasjo is er nu tòch niet meer.'

'Ja, zoo heet ie, da's waar ook!' zei Napoleon.

Jozefientje knikte en sloot even de oogjes. 'Ik zou hem zoo graag nog weer eens zien, al was het maar héél even! Daarna wil ik wel dood gaan, dan kan het me niet meer schelen. Nog eenmaal Hadasjo zien!' Ze glimlachte even bij de gedachte aan 'n zoo groot geluk en wilde zich uit haar liggende houding oprichten. 'Hoe zwak ben ik al geworden...' steunde ze.

De andere apen trokken er zich niet veel van aan, maar Bartje kreeg oprecht medelijden met haar. 'Vertel er mij eens iets van?' vroeg hij.

'Van Hadasjo?'

'Ja, van het oerwoud... ikzelf ben ook in het woud geboren!'

Jozefientje keek hem in de oogen. 'Goed,' zei ze en wendde den blik weer af om even na te denken.

En terwijl buiten de sneeuw ijzig om de wagens joeg, begon Jozefientje van het warme oerwoud te vertellen, traag, haast fluisterend, het kopje met de gesloten oogen tegen den wand geleund. Wat konden de anderen, die in gevangenschap geboren waren, van het heerlijke, vrije leven in het oerwoud weten? Daar heerschten niet de menschen, maar de dieren. In het struikgewas slopen de tijger en de luipaard rond; soms sidderde het woud, - dan brak 'n kudde wilde olifanten zich met donderend geraas 'n weg door het geboomte. Wee den mensch, die in het oerwoud verdwaalde! Elke schrede kon hem den doodelijken slange-beet brengen, of den onverwachten sprong van den gestreepten heerscher van het woud, den meedoogenlooze, den onoverwinnelijke.

In den stroom, waarboven het oerwoud zijn machtige takken breidde, heerschte de veelvraat Krokodil met zijn afschuwwekkenden muil, - maar in de boomen waren de apen heer en meester! Slechts 'n enkele gift-slang leverde hun daar gevaar op, maar de luipaard, de

boomkat, de beer tastte hen niet aan, bevreesd voor de wraak van heel het apenvolk. En zoo, levenslustig en zonder zorgen, woonden zij in groote kolonies hoog in de boomen bijeen, waar het zonlicht koel en groen doorschemerde; ze schommelden in dolle pret aan de neerhangende lianen, of gingen, voorzichtig spiedend, drinken aan de rivier, waar de ongeschreven wet van het oerwoud elken overval verbiedt. Er waren boomen, die tweemaal in 't jaar noten droegen, andere boomen met groene, langwerpige vruchten, zoeter en saprijker dan eenige vrucht, die ze in haar gevangenschap nog geproefd had. En dat alles was er voor hen, voor niemand anders dan voor de apen!

Met Hadasjo had ze krijgertje gespeeld over en door de takken, van boom tot boom; ze konden immers gaan waar ze maar wilden? Samen hadden ze van de vruchten gesnoept; Hadasjo had de grootste en geurigste voor haar uitgezocht, en bij maneschijn hadden ze in 'n kruin van 'n boom gezeten, hij en zij, Hadasjo en Krisjna, stilletjes naast elkaar, den arm vertrouwelijk om elkaars schouders geslagen; zoo hadden ze over het woud gestaard naar het Oosten, waar de zon weer moest opstijgen, die aan de andere zijde van het woud, in het onafzienbare woud zelf, ter ruste was gegaan.

Oh, dat maanlicht boven het roerlooze oerwoud. Alles scheen in diepste rust verzonken, maar wat was er 'n verborgen strijd! Woudreuzen verdroegen zonder 'n klacht, in stillen trots, de doodelijke omhelzing der lianen, waartegen ze zich bij al hun kracht niet verweren konden. In schijn nog oppermachtig, rezen ze boven al het andere geboomte uit, maar hun kruin stierf reeds af: al het voedsel, dat de geweldige wortels uit den bodem opzogen, werd door de woekerende lianen verbruikt, die elk en dag 'n eind hooger opschoten...

Zoo was het in het oerwoud: van beneden kwam het gevaar. Van den grond kwam de liaan, uit 'n nietig zaadje gesproten, en kronkelde zich onschuldig langs den stam van 'n woudreus omhoog. Even geruischloos kwam ook de giftslang omhooggekropen om zich 'n prooi te halen; hoorde men het lichte geritsel eenmaal achter zich... dan was 't misschien reeds te laat.

Maar niet de giftslang zou Hadasjo en Krisjna ongeluk brengen. De blanke mensen, op macht belust, vingen den bliksem en den donder uit de lucht en betraden met die vreeselijke wapens het oerwoud. De tijger, de panter, de luipaard versperden hun den weg, maar vonden daarbij den dood. 'n Fluisteren ging door het oerwoud: de onoverwinnelijke was overwonnen!! De giftslang schuifelde ritselend weg. Ook de veelvraat in den stroom verloor den strijd. Toen waren de blanke mensen dagen lang de heerschers in het woud, slechts weinige mannen, die 'n tent hadden opgeslagen en vuur ontstoken. Hadasjo en Krisjna en nog vele andere dieren zagen voor het eerst 'n vuur branden; zij hadden ook nog nooit blanke mensen gezien en kwamen nieuwsgierig naderbij ondanks de waarschuwing van ervaren apen.

Toen was het ongeluk geschied: voor ze het wisten, waren zij beiden in hetzelfde net verstrikt. De hoofdman der apenkolonie, 'n onversaagd strijder, had nog getracht, hen te redden, maar was voor zijn heldenmoed met den bliksem gestraft, die in dienst der mensen stond...

Samen waren zij gevangen, Hadasjo en Krisjna, maar zelfs de troost, die zij in elkaars gezelschap vonden, werd hun na de lange zeereis ontnomen: men scheidde hen.

En nu...! Nu wist Bartje alles.

Het was 'n lang verhaal geweest. En toen het uit was, vulden zich de oogjes van Jozefientje, die in het oerwoud Krisjna geheeten had, met bittere tranen. Ze schreide, schreide, en zoo viel ze tenslotte in slaap.

'Dat zal 'r goed doen,' meende Marianne. 'Dat had ze nodig: zich eens geheel uit te spreken!'

Napoleon zei niets meer. Hij was ook in slaap gevallen en snurkte er onhebbelijk bij.

De wagens reden dien nacht haast geruischloos over de sneeuw, en Wanja, gewend aan gerammel en geschok, kwam er weer pas na

middernacht toe, zich neer te leggen. Bartje's costuumpje was nu klaar; hij moest het morgen nog aanpassen. Nu lag het ventje, dat al zoo mooi geholpen had bij de africhting der marmotten en dat het zieke aapje voor het eerst weer in 'n rustigen slaap gebracht had, zelf in diepe rust onder de dekentjes.

Hij werd ook niet wakker toen er om drie uur in den morgen gerust en koffie gezet werd. Verkleumd klauterden de mannen van den bok om de paarden uit te spannen en haver te geven. Zijzelf hunkerden naar 'n kommetje met het heete, donkerbruine vocht, dat zoo verkwikte en de slaperigheid weer verdreef.

De harde, koude wind, die nog steeds aanhield, had tenminste het voordeel, dat hij de straat bleef uithollen en de sneeuw voornamelijk in de greppels en tegen de bermen ophoopte. De paardjes stonden achter de wagens zoo beschut als onder deze slechte omstandigheden maar mogelijk was. Ze waren aan veel gewend, kenden de weelde van 'n warmen stal gelukkig niet, - anders hadden ze deze koude niet doorstaan. Pawel streek hen medelijdend over den hals en den goedigen kop, terwijl hij hun den haverzak ombond. 'Arme jongens! Nou, wacht maar, als we er eenmaal zijn, kun jullie 'n volle maand uitrusten!'

Hongerig aten de dieren den zak leeg, rillend wanneer 'n ijzige windkolk achter de wagens de sneeuw liet rondstuiven om hun buik en pooten.

Kaatje kreunde en jammerde om haar wintervoeten en om dit honde-weer, waarin de mannen op den bok moesten zitten. 'Ja, 't leven is geen pretje!' verzekerde Dries geeuwend en richtte zich half van de matras op, waarop hij den geheelen nacht geslapen had, terwijl de goedige Kamiel met z'n zwarten baard, die nu vol sneeuw zat, den wagen bestuurde.

En na z'n koffie gedronken te hebben keerde Dries zich eens op de andere zijde...

Tegen den morgen hield het te sneeuwen op; de wind ruimde en werd milder, verzwakte allengs, ging tenslotte geheel liggen. De men-

schen, die in hun huizen ontwaakten en even uit hun warme bedden gleden om door 't venster te zien wat voor lucht 't was, verheugden zich over het stille, zachtere weer. 't Zou wel dooi en bruine pap in de straten worden, voorspelden ze, terwijl ze haastig weer onder de wol kropen om er nog even 'n kwartiertje aan vast te slapen.

In de eerste ochtendschemering, toen zich nog geen burgers buitenshuis hadden gewaagd, reed de zwerverstroep door 'n stadje. Plotseling snoven de paarden de lucht op en hinnikten; de mannen op den bok schrikten met 'n aangename gewaarwording op en richtten de oogen op 'n lichtschijn, die uit het benedenluik van 'n bakkerij naar buiten straalde. 'n Warme, geurige lucht...!

Ze hielden de teugels in en sprongen allen van den bok om door het luik te loeren, - de bakker trok juist 'n schuif versch gebakken brooden uit den oven. Hij wierp de brooden handig in 'n gereedstaanden zak en plaatste op de heete schuif 'n rij broodvormige deegklompen, pas gekneet door de knechten, die met bloote armen in de weer waren in de heete bakkerij; ze zagen rood van inspanning terwijl ze met hun melige knuisten het deeg beukten en vormden.

Het water liep den zwervers in den mond tezaâm. "n Dozijn brooden, bakker!" riep Dries, die nu dadelijk den achtersten wagen was uitgekropen: hij had geraden wat er aan de hand was. Kaatje kwam achter hem staan, hinkend van den eenen wintervoet op den anderen.

Verbaasd keken de bakker en z'n knechten op, onderscheidten eerst niets doordat ze uit de lichte bakkerij in de duisternis daarbuiten moesten kijken. Een der knechten ging naar het luik.

'Kermis-lui...!' zei hij tot den bakker. Het klonk als 'n waarschuwing.

'Als ze geld hebben om te betalen, kunnen ze brood krijgen zooveel ze willen!' verzekerde de bakker welgemoed, den oven weer dichtklappend, zich den gloed van 't gelaat wisschend. Het was 'n klein, parmantig dikkerdje.

'Ja zeker hebben we geld!' riep Dries terug.

‘Geld genoeg, al leven we geen dag meer!’ zei de knecht schamper en ging, zonder verder nog op te zien, met kneden door.

‘Nou, hoeveel moeten jullie d'r dan hebben?’ vroeg de bakker lachend, terwijl hij reeds brooden uit den zak nam en op z'n arm laadde. ‘Zeiden jullie niet: 'n dozijn?’

‘Ja, maar zijn ze allemaal warm? Ze moeten warm wezen, anders wachten we liever nog even tot 'r weer uit de oven komen!’ krijschte Kaatje, haar pijnlijke voeten vergetend.

‘Toe maar... ook nog noten op d'r zang!’ mopperde de knecht voor zich heen.

‘Alles is hier warm!’ stelde de bakker Kaatje gerust. ‘Als je binnenkwam, zou je 't wel voelen!’

‘Mogen we ze dan soms binnen komen opeten?’

‘Nee, blijf toch maar liever buiten!’ lachte de bakker.

‘Bakker,’ zei Dries, de brooden in ontvangst nemend, ‘ik wou, dat ik in je bakkerij 'n vast baantje kon krijgen; 'k wil desnoods wel als kakkerlak achter je oven zitten!’ Dries grinnikte; de geur der versche brooden steeg hem naar het hoofd; zijn handen en armen werden er heerlijk warm van, terwijl hij de twaalf van den bakker overnam.

‘Kakkerlakken hebben we hier niet!’ zei deze kortaf. ‘Kom, krijg ik m'n geld? Twee-en-'n-halve stuiver 'n brood, dat maakt dertig op 'n dozijn, oftewel 'n daalder.’ Hij stak zijn korte, dikke, wit bestoven hand door het luik, maar de zwervers merkten het niet op, verdeelden haastig de warme brooden onder elkaar, haptten er gretig in. Simon, Pawel en Wenzel verdwenen met hun brood in de wagens en keerden weer terug om bij Kamiel hun stuivers te offeren, - er kwamen echter niet meer dan twee-en-twintig bij mekaar. ‘Dat brood smaakt lekker!’ verzuchtte Dries onbezorgd.

De bakker was weer naar z'n oven gegaan om te zien, of de schuif brooden niet zwart brandde; de knechten - op den eenen na - lieten hun werk even in den steek en gluurden door het luik nieuwsgierig naar de vroege klanten, daarbuiten op straat. ‘Kom jij maar 's hier, ouwe tooverheks!’ lachten ze tegen Kaatje. ‘Dan stoppen we je in

de oven en halen je er als 'n pracht van 'n Sinterklaas-vrijster weer uit!

Kaatje antwoordde niet, stopte zich den mond vol met het zachte, warme brood. Ze had eerst boos willen weglopen, maar dadelijk daarop bedacht, dat haar binnen in den wagen niet zoo'n heerlijke gloed tegenstraalde als hier voor het luik der bakkerij, en dus bleef ze staan, haalde de schouders op en keek de bakkersknechten verachtelijk aan.

'Jullie hebt me toch maar 'n leventje!' zei 'n andere knecht, wien het zweet op het roode voorhoofd parelde. 'Altijd maar reizen, de heele wereld zien voor niets, nooit werken en tòch je kost verdienen!'

Zoo benijdden ze elkaar daar aan beide zijden van het luik.

'Nou, waar blijft m'n geld nou eindelijk?!' vroeg de bakker, van den oven terugkeerend.

'Hier, bakker Ongeduld!' zei Dries en reikte hem de twee-en-twintig stuivers.

'Acht te weinig!' telde de bakker dadelijk.

'Daarvoor waren we dan ook je eerste klanten vandaag!' was Kaatje's meening. 'Hebben jullie geen krenten-bollen?'

De knechten lachten; de bakker ging gramstorig weer naar zijn oven kijken. 'Dat zijn me nog eens klanten waar ik verlet om heb!' mopperde hij, maar hij was weer goedlachs toen hij zag, dat er 'n schuif vol goedgerezen, bruinebakken brooden uit kwam.

Van buiten keken de zwervers toe. Die oven leek wel 'n tooverkastje!

'Ik kon er alléén wel 'n dozijn van op!' zuchtte Dries. 'Dat versche brood smelt op je tong. En lekker warm in je maag!'

'Kom, we moeten maar weer 's verder,' zei Kamiel, nadat allen nog 'n oogenblik zwijgend hadden toegezien.

Kaatje verdween in den wagen, Dries achter haar aan. De andere mannen klommen weer op hun bok, en de zoete, warme geur verwaaide achter hen.

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL.